

**A NŐI TEST ÉS TESTKÉP DIMENZIÓI A 20.
SZÁZADTÓL KULTÚRATUDOMÁNYI ÉS
MŰVÉSZETELMÉLETI ASPEKTUSOK
KERESZTMETSZETÉBEN**

**A VIZUÁLIS MEGJELENÉS SZEREPE AZ
IDENTIFIKÁCIÓBAN**

Jelige: PSG999

Lezárás dátuma: 2024.12.19.

Tartalomjegyzék

1. Az eszményi testkép dimenziói – Letűnt korok eszményei – A világvallások asszonyai és megjelenésük a művészetekben.....	2
2. Eszményi nők a kultúra- és a médiatudomány metszetében – Marlene Dietrich és Greta Garbo ikonikus hatása a divat világában és a harctéren	8
3. Hölgymázolás filmművészeti aspektusok metszetében – Ikonikus pontok a filmművészetben: <i>A vágy villamosa</i> (1951) és a <i>Van aki forrón szereti</i> (1959) filmadaptációk kortörténeti összevetése női karakterek tekintetében.....	18
4. Hazai betekintés – Szépségverseny 1929-ben és 1985-ben Magyarországon.....	29
5. Dívák a jelenben – A kétezres évek eszményi asszonyai a közösségi média platformokon – A vizuális megjelenés szerepe az identifikációban	32
Összefoglalás.....	39
Képek	42
Képek forrásjegyzéke	57
Bibliográfia.....	59

1. Az eszményi testkép dimenziói – Letűnt korok eszményei – A világvallások asszonyai és megjelenésük a művészetekben

„Dicsértelek tégedet, hogy csudálatosképpen csudálatossá tettél engemet... Az én testemet, mikor még forma nélkül volna, látták a te szemeid, és a te könyvedbe mind ezek béíratottak.”¹

Testünk örökkön rezgő atomok szabad szemmel is látható váza a földi űrben. (Fizikálisan megnyilvánuló lecsapódás) Anyagi manifesztáció, véges kiterjedésű pontthalmaz egy végtelen világban. Ismerjük magunkét és másokét – próbáljuk kitalálni, mely ruha alatt milyen test rejlik. Amit látunk, bíráljuk, de nem kérdőjelezzük meg. Vajon minden látható lény ugyanolyan volna, ha minden ember vak lenne? Az állatvilágban bizonyosan – ámbár az ember is az állatvilág része, és jellemző rá némely vonás, mely többi főemlős társára kevésbé: hogy *látvány* szeretne lenni.

A testkép fogalma a kogníció és a nyelv konstruktuma. Társadalmi képződmény², amely egy biológiai megnyilvánulás leírója. Leginkább a belőle képzett testképzavar kifejezés jegyében hallunk róla, ami önmagában is árulkodó a leírt jelenség vonatkozásait illetően. Egy test sajátosságai: a biológiai hordozók, mint a haj-, bőr- és szemszín, az alkat, az arc apró pontthalmazai, s összességében minden, mi látható – az intimitás zónáit is beleértve. Életműködésünk alapja, hordozója, az emlősök törzsfejlődésének páratlan eredménye, a humán biopolitika tárgya, s egyúttal szellemi képességeink otthona is a testünk. A testben létezés, a megtestesülés esztétikai vonatkozásai, az ebből adódó ítéletek és kategóriák – koronként változó módon, de – mindig is alakították s alakítják ma is az ember önértékelését, s az ettől elválaszthatatlan önképét. Az identitás formálásában óhatatlanul közreműködő vizualizáció és reprezentáció történeti változatainak vizsgálata, valamint a megjelenés és megjelenítés kultúra- és médiatudományi szempontú elemzése adja dolgozatom témáját a pálmaházi istennők korától fogva egészen a kétezres évek közösségi oldalak által befolyásolt tinédzseréig.

¹ CXXXIX. Zsoltár

² <https://wmn.hu/mindent-bele/57709-ha-az-egesz-tarsadalom-targyasitja-a-nok-testet-ne-csodalkozzunk-hogy-ok-is-ezt-teszik-mindent-bele-podcast>

Önmagában tekintve a testkép értelmezhető úgy, mint valamely önmagunkkal kapcsolatos³, szubjektív tapasztalat, amelynek kialakulása már kisgyermekkorban elkezdődik a test érintése és szemlélése során. Magát a testkép kifejezést Freud egy tanítványa, Paul Ferdinand Schilder használta először, aki konkrétan elhatárolta ezt a fogalmat a testsémától. Schilder elméletében⁴ előbbi morfológiai és neuropszichológiai fejlődés eredménye, míg utóbbi sokkal inkább a testhez fűződő ideákat, észleléseket és attitűdöket foglalja magában. Mint az énszichológia neves alakja, a testképet nem csupán fiziológiai jegyek alapján, hanem szociológiai irányból is kutatta, felfigyelve mindarra, hogy bizonyos esetekben probléma jelentkezhet a test struktúrájának testképfogalomba való beépülésében. A testképet az ideálok formálják, amelyet két tényező határoz meg leginkább: a kultúra és a korszak. „A divat a kor hangulata”⁵ – hangoztatta Karl Lagerfeld német divattervező a huszadik század végén.

Minden kor társadalmának a maga módján konkrét elvárásai voltak azt illetően, mégis milyen az eszményi test, a tökéletesség – amelyet a kultuszképző gyakorlatok, a művészet, a háborúk, a piacgazdaság, s a média világa egyaránt formált. Vitathatatlan, hogy korunkban utóbbi a leghatékonyabb eszköz az ideák megszilárdítására, s nem lehet meglepő, hogy a nők a célközönség jelentős részét képezik a nyugati kultúrában.⁶ A női testet érintő szabályozások mindenkor jóval szigorúbbak voltak, s rengeteg esztétikai elvárás és íratlan szabály korlátozta őket a történelem végtelenjében. K. Horváth Zsolt kortárs társadalomtörténész arról tesz említést művében⁷, hogy csupán a bizonyos „engedelmes testek”, melyek illeszkednek a rendhez, képesek megjeleníteni az adott kor női testre vonatkozó elvárásait. Bár nők gyakran nyilatkoznak úgy, hogy testüknek a kor elvárásai szerint „karbantartott állapota” autonóm választáson és intención alapul, s önnön elhatározásból döntenek a sminkhasználat, a hajfestés vagy éppen a szőrtelenítés mellett, utóbbi valójában egy naiv meggyőződés, hiszen a korszak szellemének hitt vagy azzal azonosított elvárásrendszer szerint törekszenek a társadalmi kódoknak kedvező, vonzó megjelenésre.

A nők testképének mind kulturális-tudományos, mind médiabeli reprezentációi rendkívül szerteágazóak, azaz igen sok diskurzus érdekelt ennek formálásában – gondoljunk csak például a tudomány autoritására⁸ hivatkozva a gyakorta bulvár- és életmódmagazinokban,

³ <https://psycnet.apa.org/record/1935-05693-000>

⁴ http://www.mbechstein.de/reader_pm/theorie_themen/06_koerperkonzept.pdf

⁵ <https://cultura.hu/kultura/a-csabitas-fegyvere/>

⁶ <https://www.apa.org/pi/women/programs/girls/report-full.pdf>

⁷ K. Horváth Zsolt, A bundátlan Vénusz - A női testszörzet biopolitikája és az eszményi test politikai antropológiája, Prae Kiadó, 2021, Bp., 28.

⁸ K. Horváth Zsolt, l.m. 21.

reklámokban megszólaló orvosra, bőrgyógyászra, kozmetikusra – A különböző diskurzusok és médiumok üzenetközvetítéseinek köszönhetően a nők másképp látják testüket, s ez sokat módosít publikus megjelenésükön.⁹ Ezek a szociális-társadalmi elvárások mindig is jelen voltak: 20. századi vetületben elég, ha a háborús idők¹⁰ női munkavállalásra vonatkozó, avagy éppen a harmincas évek első, női szőrtelenítésre¹¹ ösztökélő plakátjaira gondolunk, amelyek vizuálisan kódolt információkat hordoztak arról, milyen a női eszmény, amit a korszak elvár. Némely különféle, hollywoodi szépségpraktikákat promotáló kulturális ikon, mint például Greta Garbo¹², s a náciellenes propagandában is részt vevő Marlene Dietrich¹³ például a divat és a közélet csatornáján át hatott korának női testképéhez fűződő viszonyára. Ebben a vonatkozásban szintén testkép-reprezentációként (is) funkcionál a Willendorfi Vénusz – amely az ősidők emlékeként testesíti meg egy főként a reprodukciós képességre és a fennmaradásra fókuszáló, letűnt kor ideális asszonyát. De hasonlóképpen ikonként hatott korára Sissi, hivatalos nevén Wittelsbach Erzsébet magyar királyné, aki a korabeli média híján estélyeken, s egyéb nyilvános megjelenéseken hathatott kora eszményének alakulására.¹⁴ A királyné talán nem is sejtette, hogy megjelenése miképpen formálja a közízlést: körülményesen ápolt, a viktoriánus angol nők¹⁵ hajzatát idéző frizurája, szélsőséges diéták árán vékony csípője, s magasságához mérten alacsony súlya hasonlóképpen gyakorolhatott ikonikus hatást a kor nemesasszonyaira, miként a harmincas években az emancipált Katharine Hepburn, – a képeken gyakran kosztümös, dohányzó vagy sportoló – színésznőként a kortársaira.¹⁶

A nőábrázolást és testképet formáló aspektusok között külön kategóriát képezhetnek az írásbeli (irodalmi) emlékekben megjelenő alakok. Ilyeneknek tekinthetjük a vallások nagy asszonyait is, mint a keresztény világból Szűz Máriát, Jézus anyját—aki főképp Jézus születésénél, gyermekkoránál és mennybemenetelénél van jelen. A katolicizmus fontos női jelképeként egy egészen a második századtól eszményinek tekintett nő¹⁷ megtestesítője, lévén, hogy a korabeli világban a szüzesség a leendő gyermek és a köré épülő család

⁹ Test-beszédek: Köznapi és tudományos diskurzusok a testről, szerk. Csabai Márta, Erős Ferenc, ÚJ Mandátum, Bp., 2002, 24.

¹⁰ <https://wams.nyhistory.org/confidence-and-crises/world-war-ii/recruiting-women/>

¹¹ <https://www.vintageinn.ca/2022/05/vintage-shavings-ads-for-men-women/>

¹² Czingel Szilvia: A női test alakváltozatai, 1880-1945, Jaffa Kiadó, Bp., 2020, 29.

¹³ <https://mult-kor.hu/a-hangjat-vetette-be-a-nacik-ellen-a-haboru-alatt-marlene-dietrich-20231205>

¹⁴ Czingel Szilvia, l.m. 7.

¹⁵ <https://www.whizzpast.com/victorian-hairstyles-a-short-history-in-photos/>

¹⁶ <https://wmn.hu/kult/57547-ha-mindig-azt-csinalod-ami-erdekel-akkor-egy-embert-legalabb-biztosan-boldogga-teszel--katharine-hepburn-a-kaprazatos-jenki>

¹⁷ <https://theconversation.com/how-the-cult-of-virgin-mary-turned-a-symbol-of-female-authority-into-a-tool-of-patriarchy-127806>

szimbolikáját foglalta magában. Egyes értelmezések szerint a Mária esetében anyaként is megtartott szüzesség egyfajta továbbra is fennálló, apácai cölibátus lehetőségét is magában hordozta, miként, mint fogalom együtt élt akkor a tisztasággal. A második század eme örök szüzességbe vetett hite emellett alárendelt, passzív figurává tette Máriát, annak ellenére, hogy az evangéliumokban mint Isten bátor, dicsőítő hírnöke jelenik meg olykor:

„Lelkem magasztalja az Urat, és szívem ujjong megváltó Istenemben, mert rátekintett szolgálója alázatosságára. Íme, mostantól fogva boldognak hirdet minden nemzedék, mert nagyot tett velem a Hatalmas, és Szent az ő neve.” (Lukács 1. evangéliuma¹⁸)

Női autonómiáját erősíti, hogy egy 11. századi mozaikon papi alakként (1. kép) is ábrázolták. Hangsúlyos persze, hogy a kora középkorban a nőreprezentációk egészen ritkák voltak¹⁹, s szinte kizárólag bibliai témában eshetett meg mégis ilyesmi. Simone de Beauvoir francia filozófus mutatott rá Szűz Mária jelenségének azon sajátosságára,²⁰ hogy míg a korabeli istennők hatalmat követelnek és parancsolnak, uralkodnak nőkön és férfiakon, addig a bibliai Mária teljes mértékben Isten szolgálója, s örök szüzessége „bevehetlenné téve” elveszi szexualitását, s nem bír fenyegető erővel a férfiak számára.

Habár kultikus jelensége eltörpül Mária mellett, s kizárólag a zsidók szent könyvében, az Ótestamentumban olvashatunk róla, a biblikus nőalak egy egészen különös esete Sába királynője,²¹ Salamon izraeli király későbbi hitvese. A misztikus uralkodónőről kizárólag a Királyok könyvében olvashatunk. S habár irodalmi túlzásnak hathat az 1959-es²² *Salamon és Sába királynője* című filmadaptációban a Gina Lollobrigida által alakított, túlromanticizált, vad csábítóként megjelenített uralkodónő, ha felkutatjuk a róla szóló leírásokat, korának nőalakjaira nem jellemző, szelíd bölcsessége és végtelen gazdagsága indokoltnak tűnhet:

„Sába királynője hallotta a hírét Salamonnak és az Úr nevének, ezért eljött, hogy próbára tegye őt találós kérdésekkel. Megérkezett Jeruzsálembe igen tekintélyes kísérettel és tevékkel, amelyek balzsamot, igen sok aranyat és drágakövet hoztak. Elment Salamonhoz, és beszélt vele mindenről, amit kigondolt. Azután adott a királynak százhusz talentum aranyat, igen sok balzsamot és drágakövet. Sohasem hoztak annyi balzsamot, mint amennyit Sába királynője adott Salamon királynak.” (1 Királyok 10, 1–13)

¹⁸ <https://szentiras.hu/SZIT/Lk1,39-56>

¹⁹ <https://raczrachel.hu/noreprezentacio-es-szepsegeszmeny-a-vizualis-muveszetekben/>

²⁰ <https://www.ewtn.com/catholicism/library/mother-of-god-or-domesticated-goddess-mary-in-feminist-theology-5688>

²¹ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-ki-kicsoda-a-bibliaban-F8DCE/s-F90D4/saba-kiralynoje-F90D5/>

²² <https://claudemariottini.com/2022/09/23/solomon-and-sheba-a-movie-review/>

Mint itt olvashatjuk, a királynő valóban mint bölcs, találós kérdéseivel férfiakat vizsgáztató, s egyúttal tekintélyt parancsoló nőként jelenik meg a korabeli Jeruzsálemben. Gazdagsága mesébe illő, hasonlóképp, mint a tény, hogy a dél-arábiai²³ Sábának, a szabeusok hazájának uralkodónője egy olyan korban, ahol a patriarchátus teljes mértékben kizárólagos társadalmi forma/struktúra volt, hatalmat adott egy olyan ~~hölgynek~~ nőnek, akinek misztikus emléke egyéb vallási iratokban is megjelenik, mint például a Koránban, ahol Salamont Szulejmánnak, Sábát Bilqisnek hívják, és hasonló bölcsességgel bír.²⁴

Emellett egy etióp nemzeti eposz, a Kebra Nagaszt szintén említést tesz a királynő és Salamon kapcsolatáról. Az etióp változatban Sába királynőjét Makedának hívják:²⁵

„...Makeda meghódítására a királyi szoknyavadász csábtudományának minden művészetét beveti, vele nem csak szórakozni akar, házasságot ajánl Makedának, a királyi méltósággal együtt. Makeda kielégíti Salamon vágyát, de érthető módon vissza akar térni szép, zöldellő országába.”

Az eposz folytatásában Sába királynője hazatér a ma Jemen területén található, boldog birodalomba, és megszüli fiát, míg ő továbbra is hatalmon marad. Az ókori Izrael uralkodóját számos drágakövel, balzsammal és találós kérdésekkel elhalmozó, mitikus nőalak biblikus keretek között is kirívónak szánt cselekedete – hogy visszautasít egy királyi házasságot, így egyedülálló anyaként tér haza birodalmába –indokoltá és így érthetővé teszi azt a filmes adaptációt, amelyben Lollobrigida mint bölcs és csábító uralkodóasszonyt jeleníti meg az ókori királynőt, s akinek jelensége egyszerre volt rejtélyes és egyedi a Biblia világában.

„A bibliai nők számára Isten mindenekelőtt az Élet Istene, sokkal inkább, mint a hatalomé... A nők hitét az táplálja, ami az ő erejüket is adja, az egyetlen hatalom, amelyet a férfiak nem birtokolnak, s ezért nem vehetik el tőlük: az anyaságot.”²⁶

Utóbbit olvashatjuk egy *Bibliai nők* címen 2018-ban megjelent gyűjteményes kötetben, s azt a lázadó szerepkört betöltő Debóra, Judit vagy Eszter esetével kapcsolatban is elmondhatjuk, hogy a hatalommal megáldott Sába jelensége nagyban különbözött utóbbiaktól.

²³ <https://www.arcenum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-ki-kicsoda-a-bibliaban-F8DCE/s-F90D4/saba-kiralynoje-F90D5/>

²⁴ <https://www.getquranic.com/women-in-the-quran-bilqis/>

²⁵ *Istenek ivadékai vagyunk*, Erich von Däniken, Háttér Lap- és Könyvkiadó, 1989, Bp., 22.

²⁶ *Bibliai nők*, André Wénin Camille Focant Sylvie Germain, JEL-Sarutlan Kármelita Nővérek, 2018, Bp.

A fent leírt esetek, ha kiragadottan is, de azt szándékozzák példázni, milyen volt egy-egy kultikus nőalak megjelenítése a vallási irodalmak metszetében. Írásom további fejezetei azonban kiváltképp azon korszakokat veszik górcső alá, amelyekből maradt ránk vizuális emlék rajzok, plakátok, filmek formájában, s olyan eseményeket, melyek nem a történelem „végtelenjének mélyén”, hanem a jelen élet színpadán játszódtak nem is olyan régen. Az eszményi testkép dimenzióit fogom vizsgálni testpoétikai és testpolitikai, valamint kultúra-, s kiváltképp médiatudományos megfontolások alapján. Dolgozatomban a női testkép jelenségét elemzem a feminista testfelfogástól és a húszas évek plakátkultúrájától egészen a mesterséges nőig, s egyúttal dolgozatom témáját képzik a korabeli és jelenbéli szépségversenyek is. A kétezres években eszményinek tartott nőt kialakító aspektusok közül kiemelten fókuszálók munkámban azon gazdasági, politikai és egészségügyi vonatkozásokra, amelyek a szőrtelenítést alakították a korabeli időktől fogva világjelenséggé. Az „ideálalakulás” történeti és kortárs aspektusai kiemelt helyet kapnak írásomban.

Kutatásom anyagát az egyéni tapasztalás, az írásos kultúra és a virtuális valóság egyszerre körvonalazta. Egy historikus szemléletű vizsgálódás világossá teszi, mennyiben jelentett mást az eszményi test a régi világ, s a huszonegyedik század szülöttjeinek – s hogy utóbbiak ideáit miként befolyásolták a lét kulturális trendjei, s maguk a nők, kik szintén számos gazdasági, kulturális, vallási és egészségügyi szempont szerint idomultak a rendhez – vagy éppen nem idomultak hozzá. A közösségi médiában promotált, elkerülhetetlen társadalmi nyomással bíró reklámanyagok a reprezentáció különböző aspektusainak keresztmetszetében szintén dolgozatom forrásaiként funkcionáltak. Munkámban többek között olyan szakirodalmakból dolgoztam, mint *A bundátlan Vénusz* (K. Horváth Zsolt), *A női test alakváltozatai* (Czingel Szilvia) – számos egyéb, a téma szempontjából releváns forrás mellett.

2. Eszményi nők a kultúra- és a médiatudomány metszetében – Marlene Dietrich és Greta Garbo ikonikus hatása a divat világában és a harctéren

A modern testkultúra megjelenése az 1920-as évektől datálható, s leginkább a női emancipációs törekvések, s azokon belül is a fürdőruha viselésére vonatkozó szankciók meglazítása hatott rá előremozdító erővel.²⁷ A modern testkultúra kialakítása iránti igény már korábban, a századforduló körül észlelhető volt a reformpedagógia irányzataiban, a testről való gondolkodásában, s a testről való gondolkodást is megalapozta már a 19-20. század fordulóján. Utóbbi jelentős átalakulását részben a wellness-fogalma s a nők számára legálissá váló sporttevékenységek befolyásolták. Bár az 1800-as években²⁸ még hosszított aljú, cipővel ellátott és a vízben való mozgást egészen megnehezítő, alighanem fürdő overallok voltak kizárólagosan elfogadottak, az 1920-as évek elején, a rádió hőskorában a női öltözködési normák drasztikus átalakuláson mentek keresztül. Bár a testfelület jelentős részét szabadon hagyó, kiemelten a melleket és a szeméremtájékot takaró, klasszikus bikinik már egy ókori²⁹ mozaikon is megjelennek (2. kép), utóbbiak elterjedéséhez az újkor utáni világban – finoman fogalmazva is – évszázadokat kellett várni. A negyvenes-ötvenes évek ikonikus figurája, Marilyn Monroe némely kultikussá vált fotóján már szerepel az efféle „kétrészes” fürdőruhában,³⁰ ám saját korában és még alighanem az azt követő évtizedben is a bikinik túlságosan merésznek, a Vatikán szerint bűnösnek minősültek, s nem egy hölgyet még az ötvenes évek derekán is megbüntettek utóbbi nyilvános viseléséért.³¹

Hollywood egy önkorlátozó szabálygyűjteménye, a Hays Code külön vonatkozásban tiltotta a „sugalmazó meztelenséget”³², s mint iparági iránymutató, olyan jelenségek filmvásznon való megjelenítését is erősen korlátozta, mint az ivás, a valóság-hű erőszak és az érzékenyítő vallási témák. A női testre vonatkozó szankciói azonban – bár hihetnénk, a játékfilm pornográfiává válását kívánták megelőzni – olyan kikötéseket is tartalmaztak, minthogy a kétrészes ruhák

²⁷ <https://ujkor.hu/content/a-modern-testkultura-es-a-keresztény-erkölcs-talalkozása-a-strandokon-a-horthy-korszak-strandjainak-társadalomtörténete>

²⁸ <https://www.visualmood.com/blogs/blog/the-history-of-women-s-bathing-suits-a-journey-through-time>

²⁹ <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/how-bathing-suits-went-from-two-pieces-to-long-gowns-and-back-134926264/>

³⁰ <https://www.vintag.es/2015/10/40-iconic-moments-of-marilyn-monroe-in.html>

³¹ <https://rarehistoricalphotos.com/woman-ticket-wearing-bikini-1957/>

³² <https://www.acmi.net.au/stories-and-ideas/early-hollywood-and-hays-code/>

hordásánál szükséges a köldök eltakarása.³³ Utóbbi pedig méltán megmagyarázza azon bikinik elterjedését (4. kép), amelyek éppen ezen kényes testnyílás eltakarása érdekében készültek jelentősen magas derékkel. Marilyn Monroe mellett Lana Turner és Elizabeth Taylor hollywoodi színésznők, s Esther Williams amerikai versenyző is számos modellfotón jelenik meg az ikonikus, köldököt takaró fürdőruhában.

A modern testkép megjelenése azonban nem csupán a fürdőruhák dimenziójában, hanem a testet érintő változások számos, részben felszabadító jelleggel bíró vonásában is megmutatkozott. A gazdasági és társadalmi egyenlőséget célként kitűző feminizmus először 1869-ben biztosított női választójogot a világban, méghozzá az Egyesült Államok hegyekkel tagolt Wyoming államában. Hazánkban utóbbi cél élharcosai csak 1919-ben jártak sikerrel. A testet érintő reformok azonban a világ számos tájára eljutottak a húszas évek közepén: az egészen rövid haj vált divatossá, a bubifrizura, s elterjedt a púder, a rúzs, s az egyre rövidebb szoknyák. Erre a korszakra tehető az erkölcstelenként is emlegetett flapper³⁴ stílus megjelenése. Az első világháború után elterjedté vált jelenség középpontjában az élvezeteket kereső, független amerikai női állt, aki erkölcsi forradalmában a nők olyan szabadságjogaiért harcolt, mint például a nyilvános helyeken való kísérel nélküli megjelenés, a dohányzás és a születésszabályozás. A jelenséget a háború alatt odahaza számos feladatot ellátó, munkába álló és pénzügyileg sokszor teljesen függetlenné váló nők idézték elő, s megjelenésük minden tekintetben extravagáns volt: rövid, mély dekoltázsú charleston ruhák (3. kép) és hosszú gyöngysorok csillogtak a partikon, s a kisfiús hajviselet és bő derekú öltözet széles körben terjedt. A flapper stílus kialakításában nagy szerepet játszott a húszas évek stílusikonja, a francia divattervező, Coco Chanel, aki ismerte a nők vágyait, és tisztában volt azok öltözködési korlátaival. A szegény körülmények közül származó, ciszterci árvaházban felnőtt nő lázadó hajlama megreformálta a kor hangulatát, Chanel egészen „újratervezte” a nők társadalmi szerepét is. Megtestesítette a modern nő archetípusát, s modellfotóin (5. kép) hosszú gyöngysorral, rövid, fiús frizurával és cigarettával látjuk, amely sokáig pusztán a férfiak kiváltsága volt. A magas sarkú cipő szintúgy ebben a korban jött divatba, amellet, hogy a karcsúsító fűzők már háttérbe szorultak. A nagy fűzőháború a tizenkilencedik század végére tehető, s a polgári mentalitás jelentős átalakulása eredményezte.³⁵ A fűzőhordás egészségügyi következményeire 1904-ben már orvosok hívták fel a figyelmet, habár az annak

³³ <https://rarehistoricalphotos.com/woman-ticket-wearing-bikini-1957/>

³⁴ https://www.ovbolt.hu/flapper-stilus-blog?srsId=AfmBOooQdIWzrbsTjAtFMhTPd3gY5EediCq4Hhy1U_SYPYX0JbnTej4

³⁵ Czíngel Szilvia, l.m. 31.

köszönhető némely³⁶ haláleset világhírré terebélyesedése is kellően sokkoló volt. A halcsontszerkezet által elért bizarr darázsderék számos korabeli fűzőreklám cégén látható az 1900-as évek elejéről (6. kép), s még különösebben jelzi annak természetességét a plakáton megjelenített nő könnyed és bájos arkifejezése. Mindemellett a reklámtábla a „royal” és a „princess” jelzőkkel jelenít meg két fűzőtípust, amelyek – mint „hercegnői” és „királyi” jelzők – önmagukért beszélnek a célközönséget illetően. A társadalmi státuszt is jelző ruhadarab kiváltképp az egészséges életmód és sportos testkultusz promotálása révén szorult háttérbe³⁷, Coco Chanel idejében pedig már egy puhább és testhez jobban illeszkedő, a mellkas lelapítását szolgáló fűző került a piacra.³⁸ A női ruhatárak alapkellékének tekinthető „kis fekete ruha” szintén Chanel nevéhez fűződik, mely által a francia divattervező egyúttal feloldott egy olyan öltözködési tabut, mely eddig a fekete szín gyásszal és halállal való szoros összekapcsolódását jelezte. Utóbbi leginkább eleganciát és kifinomultságot sugárzott innentől, s a villásreggelistől kezdve a díszestélyekig minden ünnepi alkalmon elfogadottá vált viselése. Ez az univerzális eleganciát jelképező fekete ruha 1926-ban jelent meg a Vogue³⁹ címlapján, és ilyen ruhát viselt évtizedekkel később Audrey Hepburn⁴⁰ az *Álom luxuskivitelben* (1961) című film plakátján (7. kép).

A halcsontfűző kora azonban kialakított egy olyan látásmódot a kor embereiben, amely természetessé tette számukra a legkevésbé sem természetest: az irreálisan karcsú, darázsderékú hölgyeket, akik a fűzőt viselve egyrésről magasabbnak, drasztikusan soványabbnak is tűntek. S bár a fűző eltűnt, mivel a változás⁴¹ lassú volt, az ideál megmaradt: egy 1912-es Tungsram-égő reklámplakát (8. kép) méltán szemlélteti a fűzőt egyre inkább hanyagoló világ karcsú és magas nőideálját. Az ábrázolthoz hasonló, szűkszású ruhák azonban előnytelenek voltak a teltebb alkatú hölgyek számára, így utóbbi átalakulás ~~vonta~~ maga után vonta a szélsőséges fogyókúrák megjelenését.

S míg a húszas években, az első világháború után gyöngysoros-púderes, elegáns öltözetű hölgyet látunk egy arcpirosító reklámplakátján (9. kép), addig a harmincas években egyre inkább a nők háztartásbeliségét kihangsúlyozó reklámplakátok kerülnek előtérbe, mint például a konyhai segédeszközök reklámozására szolgáló hirdetések egy elégedett hölgyel,

³⁶ <https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/multunk/a-nok-lassu-gyilkosa-vagy-erotikus-alakformalo-a-fuzo/>

³⁷ Czingel Szilvia, l.m. 25.

³⁸ https://www.ovbolt.hu/flapper-stilus-blog?srsId=AfmBOooQdIWzrbsTjAtFMhTPd3gY5EediCq4Hhy1U_SYPYX0JbnTej4

³⁹ <https://etoile-luxuryvintage.com/blogs/news/chanel-the-little-black-dress>

⁴⁰ <https://www.allaboutmovies.com.au/poster-formats/one-sheet-posters/breakfast-at-tiffany-s-poster-commercial-reprint-audrey-hepburn-george-peppard>

⁴¹ Czingel Szilvia, l.m. 39.

aki talán nem is vágyik másra (10. kép), avagy egy szintén a harmincas évekből származó újságcikk (11. kép), melynek középpontjában az a „bölc” asszonyság található, aki el tud látni egy nagy családot heti kilenc dollárból. Vitathatatlanul a korszak alapeleme volt a szavazati jogával is otthon maradó, háztartásbeli nő médiabeli tárgyiasítása, melyet a legtöbb⁴² korabeli plakáton tetten érhetünk, ha csak megfigyeljük, hogy a hölgy úgy tűnik fel a képen, mint a konyha „része.” A női alávetettséggel való humorizálás – habár napjainkban a felháborítás és nyílt provokáció táptalajául szolgálna és elfogadhatatlan volna, akkoriban számos, tréfásnak szánt plakáton feltűnt (13. kép.) Utóbbi ábrázolás egy olyan dühödt férfit mutat be, aki mérgében a feleségét veri, mert nem vett kávé. A szélsőséges megközelítés természetesen a reklám eszköze volt, ma azonban a nemi egyenlőség jegyében tett változások áramában, egy szociálisan érzékenyebb társadalomban kényesebb volna, és bizonyára betiltanák. A „Minél keményebben dolgozik a feleség, annál bájosabb” feliratú (12. kép) plakát egy vitamin reklámozását szolgálja, mégis összekapcsolja a nő értékét a házimunkával.

A főállású háztartásbeli nő jelenségétől való drasztikus elhatárolódást csupán azok a plakátok jelzik a negyvenes évekből, amelyek a nőket munkába állásra, s némiképp férfias magaviseletre buzdítják. A gyári férfi munkaerő helyettesítésére már a negyvenes évek elején nagy szükség volt, s utóbbi emléket egy korabeli újság (14. kép), a Sunday Evening Post egy számának címlapja is őrzi, s lelkes és határozott, egyenruhás nőkkel szólítja fel az amerikai hölgyeket a győzelemben való ily módú részvételre. A vöröskereszt toborzóplakátjai ennél még messzebbre menve, egészen merészen olyan hölgyet mutatnak be (15. kép), akire a harcoló katonák felnéznek, s dicső magasságában szinte fölötte áll a férfinemnek. Utóbbi heroikus megjelenítés persze jól sejthetően a harcéri egészségügyi ellátás fontosságát kívánta hangsúlyozni.⁴³ „Szerezzen háborús állást!”, „Megtaláltam a munkát, ahol a legjobb vagyok!” – ezen hangzatos felkiáltások tűnnek fel a kor női munkába állást szorgalmazó hirdetésein (16. és 17. kép), amelyekben többek között az is megfigyelhető, hogy az ábrázolt hölgyek mit sem vesztek női bájukból – tán éppen csak lecserélték a környezetet a konyháról a gyárra vagy a hadszíntérre. Sminkjük és göndörített frizurájuk kifogástalan, s vonásaik nem kemények, sokkalta inkább ellágyultak, meghatottak. Utóbbi plakáton (17. kép) egy olyan nőt látunk, aki egy harcoló férfi levelét szorongatja. A szemében felcsillanó fény így nem a munkavágyáé, hanem átfogóan inkább a reményé, a tehetetlenségben a tenni akarásé.

⁴² <https://www.timetoast.com/timelines/gender-bias-in-advertising-from-1930-present>

⁴³ <https://wams.nyhistory.org/confidence-and-crises/world-war-ii/recruiting-women/>

A férfiak hivatását is betöltő, dolgozó nő azonban – mint azt a kornak megfelelő, esztétikus smink- és hajviselete is mutatja – mit sem veszített a még Tungsram plakáton látható, karcsú és nemes bájából. Ahogy azt a férje után vágyódó, eszményi asszony képe mutatja, a festett köröm és a vékonyított szemöldök továbbra is része volt egy igényes nő imázsának. Habár, mint azt egy ókori indiai hölgy portréján látjuk (18. kép), a körömlakk használata már az óvilágban is ismeretes volt⁴⁴, Európába csak évszázadokkal később jutott el. Az első körömlakkszalon a 19. század derekán nyílt Párizsban, maga a lakk pedig az ezerkilencszázas évek elején a gazdagok kiváltsága volt. Szélesebb körben való elterjedése az első világháború korára tehető, s mint azt egy korabeli hölgy portréján láthatjuk (19. kép), kezdetben a körömvégek fehéren hagyása volt a divat, mintha csak meghagyták volna a körömök e természetes jellegét is. Az első, rendszerint festett körmű hölgyeket ábrázoló reklámplakátok a harmincas években lettek igazán népszerűek, s összekötötték a vörös körömlakkot a vörös rúzs démoni kombinációjával. Utóbbi bájos duóját promotálta a filmiparon keresztül „az álmodó szemű” amerikai színésznő, Betty Davis a harmincas évek hajnalán.⁴⁵ A káprázó nőiség e letisztult varázsának, mint fentebb olvasható volt, a háborús időkben is meg kellett maradnia, hogy a hölgyek ne veszítsék el asszonyi bájukat. Utóbbira a megoldást egy munka közben védő fedőlakk jelentette, mely védte a körmöt az esetlegesen kemény gyári munka alatt a sérüléstől és kopástól. A különösen vékony, magas ívű szemöldök, melyet egyaránt látunk a háborús munkába állásra buzdító plakátokon, s a korszak ikonikus filmszillagjai, Marlene Dietrich⁴⁶ és Greta Garbo filmes⁴⁷ plakátjain is (20. és 22. kép), a húszas évek szinte hajszálvékony, lekerekített szemöldöktípusai. S habár a szemöldök feketítése és a nagyobb homlok rész érdekében történő eltávolítása és újrarajzolása történetileg az ókori Egyiptomba⁴⁸ nyúlik vissza, a történelem áramában a középkorban jelenlevő, a hajvonal emelése céljából kitépett szemöldök trendje egészen kiveszett a húszas évekre, s utóbbiakhoz mérten alighanem természetesebbé vált. Hollywood egyre növekvő befolyása pedig kétségtelen, milyen nagy hatással bírt a háborúk közötti és az azt követő évek nőideáljának alakulására.

Ami azonban a svéd származású Garbo és a német Dietrich médiaközi megjelenítését illeti, kultikus alakjuk Hollywood által nem csupán a szépségipari promóció, hanem a háborús propagandagépezet eszköze is volt egyaránt. Marlene Dietrich 1944-ben az olasz fronton

⁴⁴ <https://sienna.co/blogs/news/the-history-of-nail-polish-you-never-knew-about>

⁴⁵ <https://vintagehairstyling.com/bobbypinblog/2012/06/think-outside-the-red-other-ideas-for-your-vintage-nailpolish-color.html>

⁴⁶ https://www.imdb.com/title/tt0021156/?ref=nm_flmg_knf_t_4

⁴⁷ https://www.imdb.com/title/tt0026071/?ref=nm_flmg_knf_t_3

⁴⁸ <https://www.eyebrowdesignsunset.com/blogs/news/the-evolution-of-eyebrow?srltid=AfmBOorV7XDrCSaxlwmtM3hfwcBttTnC-5opvvJk17A3jAz52Pq4P-H3>

személyesen megjelenve beszédet mondott, és kitartásra, s hazafias helytállásra ösztönözte a harctéren szolgálatukat töltő férfiakat.⁴⁹ 1943-ban⁵⁰ egy rádiós műsorban ösztönző beszédet mondott, és elénekelte a katonáknak Frank Loesser *The boys in the Backroom* című számát a háborús helyzetre illő szövegbeli módosításokkal. A távoli tájakon állomásozó, olykor reményvesztett katonák szívében bizonyára számos hazafias érzés között feléledt a honvágy, messzi hazájuk emléke és a remény, hogy egyszer minden nehézségnek vége lesz. A pszichológiai hadviselés⁵¹ is számon tartott akció valójában a japán propaganda Tokyo Rose⁵² néven elhíresült manipulatív tevékenysége ellen irányult – a japánok ugyanis igyekeztek az amerikaiak számára előadott rádiós történetek által kétséget ébreszteni a katonákban az otthon maradt feleségek hűségét, a harc értelmét illetőleg. Axis Selly⁵³ a náci háborús propaganda részéről hasonló feladatot látott el az amerikaiakat megcélzó rádióban, s valójában Dietrich ezen manipulatív cselszövések ellen bevetett csodafegyver volt. Egyaránt szólt választott hazája, Amerika mellett, és szólította meg anyanyelvén a németeket, miképpen erős megvetéssel bírt a náci ideológiák ellen. Habár 1937-ben Adolf Hitler ügynökei Dietrich nyomára bukkanva igyekeztek még meggyőzni⁵⁴ a színésznőt az Amerikából való hazatérésre, a filmcsillag inkább viselte, hogy Németországban betiltsák a filmjeit, mintsem, hogy visszatérjen szülőhazájába. Marlene Dietrich kizárólagosan az amerikaiakat támogatta a háborúban, s számos fotóján látható amerikai katonák körében (21. kép), ahogy autogramokat oszt, avagy sebesültekkel beszélget (23. kép). Emellett mint kultikus sztár számos alkalommal fellépett a fronton, s némely beszámoló szerint sokszor énekelt és előadást tartott akár tíz néző számára is, hogy eloszlassa a reménytelenséget.

Greta Garbo svéd színésznő, habár nem Dietrich-hez hasonló, jól dokumentált és dicsőként számon tartott módon vette ki részét a második világháborús történelemszínházakból, szintúgy kapcsolatba kerül a harctéri eseményekkel, melyekben jelenléte szorosan összefonódik melankolikus bájával és hollywoodi hírnevével. Garbo tagja volt William Stephenson fedőszervezetének, melybe jelentős hírneve révén embereket szervezett be részint svédországi kapcsolatai révén.⁵⁵ Érdekesség, hogy bár Stephenson szövetkezete náciellenes ideológiákat vallott, később *Mata Hari* című filmjében Garbo egy fríz származású német kémét játszott,

⁴⁹ <https://www.facebook.com/watch/?v=522647045243614>

⁵⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=GLssqZAykz4>

⁵¹ <https://mult-kor.hu/a-hangjat-vetette-be-a-nacik-ellen-a-haboru-alatt-marlene-dietrich-20231205>

⁵² <https://www.biography.com/military-figures/tokyo-rose>

⁵³ <https://www.history.com/this-day-in-history/mildred-gillars-axis-sally-pleads-not-guilty-treason>

⁵⁴ <https://www.foxnews.com/entertainment/marlene-dietrich-wwii-proud-patriot>

⁵⁵ <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-02-03-mn-1806-story.html>

amely a maga idejében valóban felborzolta a kedélyeket mindaddig rokonszenves jelenségét illetően.⁵⁶

Visszatérve a harmincas évekbeli női test tágabb perspektívájára, az Garbo és Dietrich alkatán is megfigyelhető, hogy az ideális nő továbbra is vékony volt, s ha nem is fűzősen darázsderekú, mégis egészen karcsú. Utóbbi, a fűző korában tapasztaltnál „természetesebb”, vékony alkat sem volt minden hölgy számára egészen természetes, s ezen forma elérésében volt segítségükre a húszas években megjelenő *corsolette*, mely egyfajta⁵⁷ henger alakú, mellrészt is tartalmazó, combközépig érő ruhadarab volt, mely nagyban hasonlított mai világunk kombinéihoz. A *corsolette* egyszerre volt lazább fűző, melltartó és alsónemű, s a testet egy adott sziluettre formálta, karcsúsítva a csípőt⁵⁸ és kissé hegyesítve a melleket. Hasi része alighanem meghosszabbította a törzset. Korabeli reklámplakátján (24. kép) egy olyan hölgyet látunk, aki klasszikus *corsolette*t visel, és reformtermékként tekint egy csípőszorítóra. Miként az e ma leginkább erotikus jelleggel bíró, szorongató találmány immár a kebleket is tartotta, nem volt oly messzi lépésre innen a melltartó bizonyos értelemben vett megjelenése és elterjedése. Bár mint azt az ókori szicíliai mozaikon láttuk, a mellett eltakaró, bikinifelsőre hasonlító ruhadarabok már a régi időkben is léteztek, utóbbiak kiváltképp a takarás funkciójával bírtak, és semmilyen óvilági mű nem támasztja konkrétan alá, hogy széles körben elterjedtek volna. A klasszikus értelemben vett melltartó megjelenése az 1930-as évekre tehető, mikor is utóbbi ruhadarab már nem csupán a mellek eltakarását vagy leszorítását, hanem sokkal inkább megtartását szolgálta. Miként a nők körében egyre elfogadottabbá vált a rendszeresen végzett sporttevékenység, érthető, hogy ezek a melltartók komoly kényelmi funkciókkal bírtak, s éppen hogy különváltak a *corsolette*-től. Egy negyvenes évek elejéről származó reklámplakáton (25. kép) olyan hölgyet látunk, aki az otthon kényelmében ülve telefonál – érzékeltetve, hogy nem a vágykeltés, hanem a kényelem eszköze a ruhadarab. Előterében egy nyitott telefonkönyv látható, melybe beleírták, hogy a melltartó mindig illeszkedik a hölgy alakjához, s „hollywoodi spiráltöltésű melltartóként” írja le utóbbit. Az elnevezés találékonyosságát annak hollywoodi promóciója is méltán alátámasztja: utóbbi modellmelltartókat viselhette már Marlene Dietrich⁵⁹ és később Gina Lollobrigida⁶⁰, s a negyvenes években rendkívül népszerű torpedómelltartót⁶¹ viselte a vásznon Marilyn Monroe (26. kép). Ma különösként hathat a tény, hogy a húszas években a spiráltöltésű

⁵⁶ <https://www.nytimes.com/1932/01/01/archives/greta-garbo-gives-a-brilliant-portrayal-as-mata-hari-the-alluring.html>

⁵⁷ Czingel Szilvia, l.m. 47.

⁵⁸ <http://www.blogforbettersewing.com/2009/12/retro-foundation-garments-yea-or-nay.html>

⁵⁹ <https://www.maxfactor.com/es-ar/our-brand/iconic-looks/marlene-dietrich>

⁶⁰ <https://www.gyorisalon.hu/news/17332/66/Egy-d%C3%ADva-t%C3%A1vozott-Isten-vele-Gina-Lollobrigida>

⁶¹ <https://thewanderingantiquarian.wordpress.com/2022/06/22/what-is-a-bullet-bra-your-vintage-bra-guide/>

melltartók sokáig azonos kosárméretűek voltak, s egy évtizedet kellett várni utóbbiak többféle méretben való megjelenésére. „Ahogy a sztárok hordják” – láthatjuk egy negyvenes évekbeli plakáton (27. kép), ahol a hölgy előtt megjelenő pénz, a ruhadarab csillogása, a derűs smink és a parfümös üvegek az asztalon valamiféle független gazdagságról tanúskodnak. Való igaz, a melltartó tömeges elterjedése előtt csak a gazdagok kiváltsága volt, s kifejezett egy adott társadalmi osztályhoz való tartozást. Az idők során azonban egyre jobban összeolvadt a női testtel, s szoktatta ahhoz egy olyan kor embereit, akik korábban aligha láttak félmeztelen nőket a reklámtáblákon.

Miként azt a korabeli⁶² újsághirdetésekből is megfigyelhetjük, a harmincas-negyvenes évek hölgyei jórészt rövidebb, göndörített hajú nők, akik vörös rúzszt viselnek, és vékonyra szedik a szemöldöküket. Ami azonban utóbbiak mellett is közös vonás az ábrázolt hölgyekben, az egy talán ma már feltűnést sem keltő, egészen „természetes” jelenség: hogy a korszak női *szőrtelenek*, s büszkén fedik fel sima hónaljukat és lábukat. Gondolhatnánk persze, hogy mivel jelen esetben pusztán ábrázolásról van szó, célszerűbb volt ily „idealizáltan” megjeleníteni őket, azonban ami a képi reprezentációt illeti, feltűnő lehet például Marilyn Monroe ikonikus fürdőruhás képsorozata⁶³, hogy a színésznő egyáltalán nem volt szőrös, és ezt a korabeli technikából ítélve nem tulajdoníthatjuk a szerkesztési eljárásoknak. Ha azonban hasonló fehérneműs, fürdőruhás képeket keresünk Sophia Lorenről, az ötvenes évek kultikus színésznőjéről, számos olyan fotóra bukkanunk, amelyen az olasz filmcsillag (28. kép) valamely nyilvános eseményen *láthatóan* szőrös hónaljával mutatkozik. Utóbbi két egyszerű példa könnyen rávilágít a pusztán nyilvános megjelenés és a hollywoodi aranykori média kettősségére: míg Monroe-t modellfotózáson látjuk, addig Sophia Loren testszőrzetét is felfedő fotói⁶⁴ leginkább a színésznő filmvilágon kívüli megjelenéseinek érhetőek tetten,⁶⁵ nem pedig a médiában. E kettősség furcsa természetét persze megkérdőjelezi, miért nem látunk szőrös, avagy szőrtelen fotókat Marlene Dietrichről vagy Greta Garbórról. A válasz némiképp kielégítőnek tűnik, ha figyelembe vesszük a már említett Hays Code-ot, amely a harmincas évektől Hollywood elsőrangú önkorlátozó szabálygyűjteménye volt. Utóbbiban⁶⁶ találunk magyarázatot arra, mégis miért szorult háttérbe a testszőrzet – s önmagában véve a hónalj és a szeméremtájék reprezentációja. A harmincas években utóbbiakat aligha mutatták, e

⁶² <https://tomandlorenzo.com/2020/05/vintage-40s-and-50s-lingerie-ads/>

⁶³ <https://www.gettyimages.com/photos/marilyn-monroe-bathing-suit>

⁶⁴ <https://www.reddit.com/media?url=https%3A%2F%2Fpreview.redd.it%2Fd0kto53y5va21.jpg%3Fwidth%3D640%26crop%3Dsmart%26auto%3Dwebp%26s%3D0eed8157735dc26c02488aef8bf03a5329c3ad07>

⁶⁵ <https://frolixian.com/2015/03/09/italian-way/>

⁶⁶ <https://getmaude.com/blogs/themaudern/a-brief-strange-history-of-hollywood-and-body-hair?srltid=AfmBOopfc74Vkt-eGTOOQOzGfT8FXjbfNCS78YTDYxzk5mLyfTH4YWE1>

túlságosan intimnek és szexuálisnak tekintették, s ez megmagyarázza, mégis miért nem találunk ilyen fényképet a háborús idők bálványairól. Korukban a szeméremszőrzetet önmagában a nemiszerv egyfajta meghosszabbításának tartották, így olyan fehérneműben sem mutatták filmen a hölgyeket, amelyben ennek egy része látható lett volna, míg a hónalj, a köldök és a lábak tájéka szintúgy az erősen intim zónába tartozott. Utóbbiak szőrrel való borítottsága magyarázatot nyújthat arra, mégis miért nem mutatták őket filmen.

A testszőrzet a tinédzserkorban megjelenő biológiai jelenség.⁶⁷ Kórokozóktól való védelmet szolgáló evolúciós funkciója ellenére az évszázadok során „lekerült” a női szépségideálról. Ezt mi sem példázza jobban, minthogy az ókortól fogva ránk maradt, nőket ábrázoló művészeti alkotások kizárólag szőrtelen hölgyeket mutatnak. Szobrok esetében felmerülhet bennünk a kétség, hogy ezen kényes terület szükségtelen megformálására nem volt szükség, azonban az óvilági nők festményeken való ábrázolásánál is szembetűnő, hogy míg a hónaljat szőrtelennek, addig a szeméremtájékot vagy szintúgy szőrtelennek (29. kép), vagy haj (30. kép), illetve combok által eltakarva (31. kép) ábrázolták. S habár a korabeli világ szőrtelenítési eljárásairól az ókori Egyiptomtól⁶⁸ kezdve olvashatunk, egy vérzivataros középkor és parfümös, rakott szoknyás újvilág kellett, hogy elvezesse az 1900-as évek elejének hölgyeit arra a pontra, hogy a szőrtelenítés mint belső igény kialakuljon bennük. Mert mint maga az akt⁶⁹ is egy korszak eszménye, úgy a média, a reklámok női is egy idealizált kép eszményi asszonyai. A természet effajta korrekciója bizarr módon tűnhetett fel a húszas évek azon hölgyeinek, akik korábban nem láthatták sem nőtársaik, sem a filmsillagok kényes testtájait. A ruhadarabok rövidülése, a Hays Code vonatkozásainak lazulása szoros összefonódásban eredményezte a női test kezdetben szőrös testtájainak reprezentációját. Az 1915-ös *Hypocrites* című néma dráma⁷⁰ az első olyan filmek között van, amelyben megjelenik egy meztelen hölgy – igaz, szellemként –, s a nézők láthatják annak szeméremtájékát (32. kép), amit szőr borít. Ezen alkotás persze a kivételként erősíti a szabályt saját korában. Hazánkban ehhez hasonlóan többet mutató és felháborodást keltő alkotás az *Allegro Barbaro* című film 1979-ből, amelyben számos meztelen, szőrös hölgy tűnik fel a képernyőn (35. kép), de e nagy távlatokat is figyelembe véve elmondható, hogy a női szőrzet médiabeli reprezentációja erősen hiányos, alighanem bátrabban tüntették fel a kényes testtájakat, amikor már nem borította őket szőr.

⁶⁷ K. Horváth Zsolt, l.m. 40.

⁶⁸ <https://wax-inc.co.uk/the-history-of-waxing-from-ancient-practices-to-modern-techniques/>

⁶⁹ K. Horváth Zsolt, l.m. 40.

⁷⁰ <https://getmaude.com/blogs/themaudern/a-brief-strange-history-of-hollywood-and-body-hair?srltid=AfmBOopfc74Vkt-eGTOOQOzGfT8FXjbfNCS78YTDYxzk5mLyfTH4YWE1>

A szőrzet sokáig a bestialitás⁷¹ jeleként volt rögzítve az esztétikum világában, s súlyos terhet rótt azokra a nőkre, akiknek a teste nagymértékben szőrös volt – akár egész arcukat beborítva⁷² -, mégis sokáig hosszú szoknyák fedték e lábakat, és vállat fedő ruhát hordtak a hölgyek. A szőrtelenség állapotában a hölgyek védtelenebbnek tűnnek, kíváncsabbnak – s e férfi-női szembenállást kifejező felfogásból kiindulva valahol megérthetjük, miként vetette vissza a női test felszabadítást a szőrtelenítés reklámok általi reprezentációja a húszas évek elején. A nő szexuális objektummá válásának jellegét méltán szemléltetik azok a húszas évek eleji reklámtáblák,⁷³ amelyek a borotválkozó, avagy szőrtelen nőt (33. kép) férfi környezetben, vagy férfiaktól származó gondolatokkal körülvéve ábrázolják (32. kép).

A belső kritikus könnyen kialakulhatott a nőkben ezen reklámok láttán, amelyeken a *Hair, but not here!*⁷⁴ (Haj, de nem ott!) és a *Hairfree, carefree*⁷⁵ (Szőrtelen, gondtalan) jelzőket hangoztatják elégedett, s a távolba nevetve néző, tökéletes sziluettű hölgyekkel, s nem is kérdéses, hogy ezek a testfelszínt érintő beavatkozások a negyvenes évekre már egyre természetesebbé váltak, s a borotva mellett az epilálás és gyantázás lehetősége is megjelent a szépségpiacon. A testszőrrel kapcsolatos társadalmi kontroll ekképpen a média által hatott leginkább a nőkre. A reklámok⁷⁶ azt jelezték finoman, hogy a szőrtelenítés által ők is egy bizonyos vágyott társadalmi osztályhoz tartozhatnak, s hódítókká válhatnak, amilyen saját korában a *Psycho* című filmből ismert Janet Leigh (36. kép), a szexszimbóllummá vált Marilyn Monroe vagy a Kleopátraként nagy hírnevet szerzett Elizabeth Taylor volt, aki szintén szőrtelenül tűnik fel a vásznon és modellfotóin (37. kép).

A nők szexuális emancipációjának különös fordulatot adott mind a melltartóhasználat és a szőrtelenítés világszintű terjedése. Újabb kontroll került föléjük, melyek ellen a fellázadás pár évtizeddel később nem csupán az ideál elvetésének, hanem komoly politikai tettnek minősült, és egészen felborzolta a kedélyeket az immár hatvanas évek Amerikájában. A fűzőháború után immár háború indult mind a nőies öltözködés, a smink, a melltartó és természetesen a szőrtelenítés „kényszere” ellen. Ezen mozgalmak vezetői egyfajta ellenkultúra képviselői által kérdőjelezték meg az ideálokat, s szellemiségük kétségtelenül olvadt össze a hatvanas években kibontakozó hippimozgalommal.

⁷¹ <https://www.evamagazin.hu/szepsegesem/honaljszor-es-tarsai>

⁷² <https://www.atlasobscura.com/articles/barbara-van-beck-bearded-portraits-welcome>

⁷³ <https://www.vintageinn.ca/2022/05/vintage-shavings-ads-for-men-women/>

⁷⁴ <https://www.vintageinn.ca/wp-content/uploads/2022/05/1947-advertisement-for-Silkymit-hair-remover-1940s-vintage-hair-remover-ad-for-women-758x1024.png>

⁷⁵ <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcR-ylna51MH0HkLQwMBr5nKJwfBjtjp7WtaQ&s>

⁷⁶ <https://www.vintageinn.ca/2022/05/vintage-shavings-ads-for-men-women/>

„...És látom magam előtt az édes lányokat, akik ma nem tetszenének nektek, mert nem gyantázták a lábukat és nem borotválták a hónaljukat, és mindenfelé napoztak pucéran, és nem féltek a fiúktól (végre!), és nem féltek egymástól, és nem féltek a gondolkodástól, és nem akartak állásba menni, és nem akartak diplomát és házasságlevelet és gyászjelentést. Csak az igazat. De azt nagyon. De azt nagyon gyorsan.”⁷⁷

3. Hölgyábrázolás filmművészeti aspektusok metszetében – Ikonikus pontok a filmművészetben: *A vágy villamosa* (1951) és a *Van aki forrón szereti* (1959) filmadaptációk kortörténeti összevetése női karakterek tekintetében

A 20. század első felének eszményi asszonya vörös rúzszt viselt, táncolt és cigarettázott, alkoholt fogyasztott, és alighanem rendszeresen tisztálkodott is – továbbá nem hordott fűzőt, és sportolt.⁷⁸ Utóbbi, sokak számára erkölcsetlennek tetsző viselkedés egy lázadó ikonja volt a harmincas évek elején a Paramount Stúdió közvetítésében számos színházi rajzfilmben megjelenő Betty Boop.⁷⁹ A kissé gyerekes, babaarcú és zavarba ejtően rövid ruhát viselő, kissé ledér mesehős (38. kép) az egyik első, s ugyanakkor legismertebb szexszimbólum volt a képernyőn, s fénykora az amerikai jazzkorszakra tehető. Boop mint modernkori tinédzser jelenik meg a vásznon, aki elszökve otthonról szakít szülei maradiságával. Betty kora felháborítóan ledér és eltúlzott nőiségét hangsúlyozva nem csupán fényes magassarkú cipőt, hanem harisnyakötőt is viselt, látványos dekoltírozású ruhát hordott, és akkor sem zavartatta magát, ha a rajzfilmben férfitársai megpróbáltak bepillantani a ruhája alá.⁸⁰ Számos alkalommal férfiak lesték zuhanyzás közben, míg ő önfeledten törölgette szoknyája aljával könnyes arcát, és az sem zavarta, hogy mindaddig harisnyakötője és csipkés alsóneműje nagyon jól látszik. Betty bátran táncolt hetyke, fekete kis ruhájában a vonaton (39. kép), az állatok körében, és énekelt melltartóban a lakása erkélyén (40. kép), s egy jelenetben alighanem félmeztelenül táncolt (41. kép), hiszen csak egy virágfüzér fedte el a melleit. A

⁷⁷ Tamás Gáspár Miklós, Summer of love, Transindex, 2007. augusztus 8., In: K. Horváth Zsolt, I.m.35.

⁷⁸ Czingel Szilvia, I.m. 73.

⁷⁹ <https://fidelio.hu/jazz-world/betty-boop-avagy-hogyan-lett-feher-rajzfilmfigura-egy-fekete-enekesnobol-3040.html>

⁸⁰ <https://www.acmi.net.au/stories-and-ideas/early-hollywood-and-hays-code/>

harmincas évek e főként felnőttek által élvezett, mégis gyermekek szórakoztatását is nagymértékben „ellátó” rajzfilmjében olyan – saját korában – botrányos jelenetet is láthatunk, melyben Betty Boop egy rendőrrel kacérkodik (42. kép), hogy megússza a bajt, illetve hagyja, hogy a főnöke simogassa (43. kép).

Alapvetően elmondható, hogy mióta megjelent a mozgóképek, a filmet mint médiumot a szórakoztatás szolgálatába állították, azon nem mellékes következmény mellett, hogy utóbbinak a hölgyek megjelenése által kellett, hogy legyen egyfajta ideálreprezentációs vonása. Mind a politikai és gazdasági élet, s mind a korszellem azt követelte azonban a filmesektől, hogy bizonyos korlátokat vezessen be arra vonatkozólag, mit láthat a néző a képernyőn. A már sokat emlegetett Hays Code ezen reprezentációk bizonyos fajta megjelenítésének korlátozása céljából lépett életbe a harmincas években, és szigorú vonatkozásokat tartalmazott mind a nemiszervek, a túl eroticizált jelenetek, az alkoholfogyasztás és az erőszak tekintetében. S bár a kor erkölcstelen, bárókba járó és magát függetlenként feltüntető, ledér asszonya éppenséggel az egyén szabadságának tekintette, hogy megélheti szexualitását, és egyedül járhat szórakozni, s nyilvános helyeken fogyaszthat alkoholt, a korabeli, húszas évek eleji Hollywoodot övező számos botrány méltán példázta azt, hogy elfogadhatatlan a bujaság és a nemi erőszak effajta filmek általi „normalizálása.” A botrányok között említhető például Marilyn Monroe és az akkori amerikai elnök, John Fitzgerald Kennedy felszínre került, titkos viszonya⁸¹ vagy állítólagos számos nemi erőszakból származó vetélése és abortusza,⁸² a húszas években a huszonöt éves pályakezdő filmcsillag, Olivia Thomas⁸³ megmérgezése, aki *New York legszebb lánya* versenyt nyert, és ígéretes élet előtt állt, csak derékba tört mindent egy nemibeteg férj és egy átmulatott éjszaka. A kissé feledésbe merült, fiúsan merész karaktert is megtestesítő némafilmes színésznő (44. kép), Clara Bow⁸⁴ intézetbe kerülésének is állítólag túlhajszolt, filmes élete, s túlzott szexuális reprezentációja volt az oka, ami hasonló szerepet játszhatott a szintén számos abortusszal „vádolt” és egy színész⁸⁵ általi nemierőszak következtében fiatalon elhunyt Virginia Rappe, akinek kirívó alkoholtúlfogyasztása és korábbi szexuális botrányai miatt végül gyilkosát is felmentette a bíróság.

⁸¹ <https://www.foxnews.com/entertainment/marilyn-monroes-affair-jfk-confirmed-wiretap-heard-private-investigator-book>

⁸² <https://screenrant.com/blonde-marilyn-monroe-children-pregnant-abortion-true-story/>

⁸³ <https://femina.hu/kapcsolat/olive-thomas-tortenete/>

⁸⁴ <https://ew.com/who-is-clara-bow-and-why-did-taylor-swift-name-a-song-after-her-8559842>

⁸⁵ <https://www.pbs.org/newshour/health/the-sexual-assault-case-that-shocked-hollywood-almost-a-century-ago>

Utóbbi, meglehetősen nagy felháborodást keltő, s mind a mai napig rémisztő és homályos események könnyen kiváltották a médiabefolyással bíró azon civil szervezetek lázongását, akik elérték végül, hogy a Hays Code által a női filmes reprezentációk egy kicsit megváltozzanak, avagy túlfűtöttségük tekintetében visszaszoruljanak. Az 1933-ban Barbara Stanwyck főszereplésével készült *Baby Face* című film példa volt ezen „feketelistás filmek” egyikére, utóbbi ugyanis éppenséggel egy bártulajdonos szexuálisan felszabadult, merész lányának nemi kalandjait követi nyomon a filmkockákon, melyekben a nő befolyásos férfiakat csábít el, hogy boldoguljon az élet színpadán, és egyre magasabbra törjön.

Ilyen, a hatalom megszerzése érdekében szexuális vonzerejét bevető, olykor férfiak eszén is túljáró, ravasz és erkölcstelen, a vásznon való korlátozott megjelenésre kényszerülő hölgy volt Betty Boop is, akit mesei valójában is egy valóban kétes és különös életű nőről mintáztak. Betty a rajzfilm által olyan szexuális ikonná nőtte ki magát, hogy saját korában Greta Garbóhoz hasonlították. Betty a húszas évek flapper stílusát képviseli: a bizonyos rövid, fekete ruhát hordja, magassarkút visel, rajong a táncért, gondtalan és merész, s ha baj történik, csak álmodó szemekkel pislog. Eredeti karakterét egy ma már feledésbe merült, afroamerikai jazzénekesnő, Esther Lee Jones, művésznevén Baby Esther ihlette, aki a bárzenék szövegét sok helyen a „boop-boop” szavakkal pótolta ki, mikor énekelt. A fekete nők azonban a húszas évek végén ritkábban jelentek meg a filmen, s évtizedekig durván alulprezentált volt jelenlétük. Lena Horne⁸⁶ és az első Oscar-díjra jelölt sötétbőrű színésznő, Dorothy Dandridge⁸⁷ a kor legismertebbjei közé tartoztak, ha számtalan nehézséggel is kellett megküzdeniük a világsikerhez vezető úton, s Dandridge életét behálózta a depresszió és megaláztatások sora, amelynek során, mint leírta, számos fehér férfi előtt kellett megalázkodnia.

„Vannak, akik itallal, mások túlادagolással, vannak, akik fegyverrel ölik meg magukat; néhányan vonatok vagy autók elé vetik magukat. Én egy másik fehér ember elé vetettem magamat.”⁸⁸

A már sokat említett Hays Code nagyban nehezítette az afroamerikai nők filmiparban való elhelyezkedését, s a pályán való boldogulását. Utóbbi önszabályozó gyűjtemény a polgári jogi

⁸⁶ <https://www.britannica.com/biography/Lena-Horne>

⁸⁷ <https://www.vanityfair.com/hollywood/2020/10/dorothy-dandridge-biography-life>

⁸⁸ <https://www.vanityfair.com/hollywood/2020/10/dorothy-dandridge-biography-life>

mozgalom előtt⁸⁹ külön vonatkozásokat tartalmazott a sötétbőrűek megjelenítéséről, s rendkívül erős és lealacsonyító módon korlátozta azt. A fekete színésznőket az előírás szerint leginkább szobalányként szerepeltethették vagy indokolt esetben rabszolgaként, s ezek a sztereotípiák csak tovább erősítették szocializációs hátrányukat. Hasonló rendelet vonatkozott az ázsiai nőkre, akiket egzotikus szexuális csábítóként, például mellékszerepben gésaként tüntettek fel.

A polgári jogi mozgalmak természetesen sokat változtattak a médiabeli reprezentációkon, s ennek köszönhetően juthattak nagyobb szerephez olyan fekete nők, mint Nina MacKinney,⁹⁰ aki már tinédzserként nagy hírnévre tett szert vagy Evelyn Peer,⁹¹ aki a maga korában filmkirálynővé vált. Azonban bármilyen lenyűgöző teljesítménnyel is bírtak, a hollywoodi aranykor fekete istennői sokáig nem részesülhettek a nagy stúdiók szakmai elismerésében. Így nem is lehet oly meglepő, hogy a beszámolók szerint rendkívül karakteres és különleges hangszínnel bíró Esther Lee Jones egy kabarés jazzklub nagyobb tömegek számára ismeretlen, fekete énekesnője volt, s számos megalapozott, közös vonását Betty Booppal sokáig nem ismerték el, és nem is beszéltek erről a médiában. Betty fekete női reprezentációja esetén joggal használhatjuk a kétezres években született blackwashing⁹² kifejezést, ami eredetileg a fekete szereplőkkel megírt mű fehér filmes megjelenítését, bizonyos értelemben egy eredetileg fekete karakter „kifehérítését” jelenti. A strukturális rasszizmus effajta hollywoodi jelenléte azonban nem indokolta önmagában az élénk személyiségű Baby Estherre alapozott karakter fehér nőként való megjelenítését. Utóbbit sokkalta inkább egy, a húszas évek végén feltűnt fehér énekes és táncos, Helen Kane⁹³ színrelépése indokolta, aki 1928-ban láthatta a gyermekien játékos hangú és szertelen Baby Esther produkcióját egy nightclubban, ahol annak egyedi hangja és szórakozott modora azonnal magával ragadta a New York-i énekesnőt, és lemásolta annak hetyke viselkedését előadói stílusában. A már ismert énekes és színésznő *I wanna be loved by you*⁹⁴ című számában már feltűnik a jellegzetes „boop-boop-a-doop” dallamzáró sor, s emellett azon zenei jellegzetességek, amelyek a sötétbőrű Baby Esther stílusának sajátosságai voltak. Kane (45. kép) emellett a külsőségek jegyében is sokat vett át Esther stílusából, s kialakította fehér nőként azt a mesebeli furcsaságot, ami végül a rajzfilmbeli Betty Boop karakter megihletője lett.

⁸⁹ <https://u.osu.edu/cs1100sp21fechtel/2021/03/26/women-of-color-in-the-golden-age-of-hollywood-diary-of-systemic-injustices-showcase-joseph-guerena/>

⁹⁰ <https://filmforum.org/series/nina-mae-mckinney>

⁹¹ <https://jacksonadvocateonline.com/evelyn-preer-oscar-micheauxs-black-queen-of-the-silver-screen/>

⁹² <https://openworks.wooster.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=12151&context=independentstudy>

⁹³ <https://fidelio.hu/jazz-world/betty-boop-avagy-hogyan-lett-feher-rajzfilmfigura-egy-fekete-enekesnobol-3040.html>

⁹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=hclK-UKJNgk>

Bár Baby Estherről egyetlen felnőttkori kép maradt csak fenn (46. kép), játékos pajkossága a leírások⁹⁵ alapján beleillik a saját korában csupán szórakoztatóiparban tolerált, ledér, gondtalan és pajkos hölgyideál képébe, akit az amerikai jazzkorszak virágkora teremtett meg a flapper stílusában. S habár Betty Boop világsikert aratott, a színesbőrűek háttérbe szorított reprezentációja miatt Baby Esther a jelenségből egyáltalán nem profitálhatott, s afroamerikai stílusjegyeit teljes mértékben eltüntették a lassan formálódó női karakterből. Bár Betty érett nő léte bájosan gyermeki hangját a rajzfilmben az indokolhatja, hogy Baby Esther mint korabeli gyermekelőadó⁹⁶ igyekezett gyermeki hangon énekelni, a mesébe tökéletesen illeszkedővé teszi ezt a vonást a karakter némely „huncut” és buja-gyermekszerű vonása, mint például, hogy meglepődik azon, hogy a férfiak a szoknyája alá néznek, vagy csak nevet, amikor a főnöke hirtelen megcsókolja.⁹⁷ A harmincas években azonban erkölcstelennek és megjelenésében elfogadhatatlannak tűnő, miniruhás és karikafülbevalós kishölgyre szintűgy lecsaptak a Hays Code nőiségre vonatkozó rendelkezései, s a csapongó kis titkárnőnek tűnő Bettyből hamar háziasszony lett a vásznon. Némely, a maga korában vetítésből kivett jelenete – amelyben alighanem félmeztelen, egy rendőrnek mutatja magát, és kacérkodik a főnökével – már csak mint Hays Code előtti Betty Boop-jelenet van számon tartva a világhálón.⁹⁸ Betty Boop volt a legelső, főszerepben lévő emberi női mesekarakter. A korszak csupán vágyott, egyben hódító és ambiciózus nőjét testesíti meg gyermeki bujaságában is: két férfi testőre, Bimbo és Koko mindig mellette van a vásznon, habár mint mellékszereplők, sosincsnek annyit a középpontban, mint Betty, ők pusztán a nő életének részei. Ez a felállás már önmagában csupán vágyalom lehetett egy akkori nőnek, aki nem volt éppen világhíres, és Hollywood helyett a konyhában tengette napjait – mint láttuk egy, a korból származó, humorosnak szánt plakáton is (48. kép): A nők nem hagyják el a konyhát. Ezen a korabeli nők számára csupán álmokként létező lehetőségek mellett Betty olyan leleményes és nagyszerű, hogy dolgozik egyszer cirkuszban is, sportversenyen vesz részt, sőt, még az elnökválasztáson is indul.⁹⁹ Utóbbihoz hasonló eseményre pedig egyáltalán nem kerülhetett sor Betty korában, az első női alelnökjelölt,¹⁰⁰ Lena Springs 1924-ben indult a posztjáért, egy hasonló ambíciókkal és támogatottsággal rendelkező hölgy, Charlotta Spears Bass az ötvenes években

⁹⁵ <https://screenshot-media.com/culture/internet-culture/betty-boop-not-white-esther-jones/>

⁹⁶ <https://www.fleischerstudios.com/babyesther.html>

⁹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=TgO-4fPEKwo&t=232s>

⁹⁸ <https://www.acmi.net.au/stories-and-ideas/early-hollywood-and-hays-code/>

⁹⁹ <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/the-evolution-of-betty-boop-180979666/>

¹⁰⁰ <https://cawp.rutgers.edu/women-and-presidency-history-facts>

is a szavazatok kevesebb, mint egy százalékát kapta meg – tehát méltán mondhatjuk azt, hogy a kissé butának tűnő, ám bájos Betty Boop efféle karrierista vágya álom volt csupán.

A hollywoodi aranykor filmcsillagok körüli botrányainak jellegét hordozza azonban Betty körül némely olyan esemény, ami túlmutat a pusztán játékosságon és a harmincas évek cigarettával és alkoholfogyasztással lázadó hölgyeinek buja mivoltán. Betty némiképp állandó szexuális fenyegetésnek volt kitéve, a férfiak folyton zaklatták – habár ő sokszor csak mosolygott –, s némely jelenetből úgy tűnt, alighanem nemi erőszaknak is kiszolgáltatották. Mikor nem tudja kifizetni a lakása jelzáloghitelét, a tulajdonos házasságra kényszerítene Bettyt, míg egy másik jelentben a cirkuszi előadósátorban retteg, hogy főnöke jön és megerőszakolja, s ezért elszökik. S bár Betty mindig megmenekül, a férfiaknak tetsző és nők számára eszményi, hódító létet reprezentáló ideál a kor kritikája szerint hibásan van megalkotva, ugyanis nem hívja fel a figyelmet arra, hogy a nők ledérsége és túlfűtöttsége olykor rosszul végződhet, mint történt az Hollywood fentebb említett hírességeinél, Virginia Rappe-nél vagy Clara Bow-nál.

Az 1934-ben bevezetett Hays Code azonban nem csupán tevékenységében, megjelenítésében is átformálta Betty karakterét: a szoknyája térdén túlnyúlt, és eltakarta jellegzetes harisnyakötőjét, szemléltetve, hogy utóbbi mutogatása egy túlszexualizált nő védjegye, és a szoknya alatt van a helye. A kissé csintalan, buja és kócos hölgy sokat változott az idők során, s alakulása, habár evolúciójában szigorú erkölcsi rendelkezések is közrejátszottak, méltán példázza (47. kép) a harmincas évek elejétől idealizált nőkép rajzfilmbeli lényét.

Betty Boop a húszas évekbeli jazzkorszak kultúrájának halhatatlan asszonya volt a vásznon, s az alighanem szégyentelen szexualitás jelképeként megtehetette azt, amiről a kor asszonyai csak álmodozni mertek: rövid ruhákban táncolt az utcán, mindenhol kuncogott és énekelt, s minden jóra való férfival kacérkodott, következmény nélkül flörtölt, és mindig elmenekült bántalmazó főnöke elől.

A férfiak eszményi asszonya és a nők ideálja lehetett emellett szintén a filmművészetből, s azon is túl a vágyvilágból az álmodó nő karaktere, aki feltűnik Tennessee Williams *A vágy villamosa* című, 1951-ben megfilmesített drámájában és a Marilyn Monroe főszereplésével elhíresült, korabeli romantikus komédiának is tekinthető *Van, aki forrón szereti* című Oscar-díjas alkotásában. Az Elia Kazan rendezésében filmre vitt dráma a nőiség két különféle,

férfiaktól függő¹⁰¹ típusát mutatja be a vásznon. Blanche DuBois a korszak halhatatlannak tartott filmsillaga Vivien Leigh szereplésével egy éjszakába vágyó, mágikus és színpadias viselkedésű álmodozóként jelenik meg a vásznon – tisztában van vele, hogy ártatlannak kell tünnie ahhoz, hogy a férfiak nagyon akarják őt. Érzelmileg labilis, törékeny és gyámoltalan hölgy, aki irodalmi érdeklődéssel és művészi jellegű ambíciókkal, elvont és szabad szellemként tengődik a világban. Blanche DuBois a korszak intellektuális, igényes és művészi álmokban élő, érzékeny nője – s emellett igyekszik ártatlannak is tünni, hogy az ideált teljes egészében megtestesítse. Korunkban a tökéletesség jegyében értelemszerűnek vennénk, hogy megtalálja az ideális férfit, a korszak maszkulin propagandája alapján azonban ez az eszményi partner egy hatalmat képviselő, domináns és erélyes családellátó szerepében¹⁰² testesült volna meg – amilyen a Marlon Brando alakításában megjelenő Stanley Kowalski a filmben, aki alapvetően kirívóan agresszív viselkedéséről híres. Blanche álmvilágát nem csupán az teszi káprázatosná, hogy érzékeny, tanult, a költészetért rajongó és szelíd férfira vágyik – hanem sokkal inkább kora és be nem töltött pozíciója. A második világháború után ugyanis újból egyfajta erős, konzervatív értékrend uralta a társadalmat, s a nők azzal nyerték vissza nőiségüket, hogy a gyárból visszatértek a konyhába. Blanche azonban dolgozó nő – legalábbis múltja szerint –, életkoráról csak annyi sejtethető, hogy a harmincas éveiben jár. Ma másként kezelnénk ezt a tényt, az ötvenes években azonban a statisztikák¹⁰³ szerint a nők átlagosan húsz éves koruk körül házasodtak. Az akkori amerikai társadalom központi értéke a család volt, s a kommunizmus leverésével a média által is azon értékeket propagálták, mely a nőies hajviseletű, finom ruhába öltözött, tűzhely körül sündörgő és többgyermekes hölgyeket mutatja be eszményként. Ebből az irányból egyfajta értelmezést nyer a már házassági korból kiöregedett, munkájából is elbocsátott, intellektuális férfiokról álmódó Blanche DuBois létének súlyos tragédiája. Némely meglátás szerint,¹⁰⁴ ha az ötvenes években egy nőt a húszas évei elején nem jegyeztek el, nagy volt az esélye, hogy öreglány lesz. A házasság után legfeljebb hét hónapon belüli első gyermek megszületése, a nagycsalád létrehozása, s a „kötelező” otthonmaradás olyan komoly nyomást helyezett az akkori nők életére, hogy egy DuBois helyzetében lévő hölgynek – miként az egyértelmű lehetett a korszak nézői számára – természetes volt, hogy egy idő után belebolondul sorsába. Sorsával ellentétes Kim Hunter alakításában megjelenő húga, a háztartásbeli és éppen gyermeket váró Stella alakja a filmben. Megvan a szépérzéke, akár csak Blanche-nak, azonban nőisége külsőségeiben nem, sokkalta

¹⁰¹ <https://www.litcharts.com/lit/a-streetcar-named-desire/themes/femininity-and-dependence>

¹⁰² <https://scholarworks.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5552&context=etd>

¹⁰³ <https://nces.ed.gov/programs/youthindicators/Indicators.asp?PubPageNumber=4>

¹⁰⁴ <https://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/pill-mrs-america-womens-roles-1950s/>

inkább gondoskodásában, férje, Stanley iránti női lealacsonyodásában nyilvánul meg. Mindkét nő férfiaktól függ és vár csodát, azonban már önmagában a férfiakhoz fűződő szexuális vonásaik hűen mutatják be az ötvenes években eszményi és a maga korában bukott nő vágyakozását. Blanche utazókról és katonákról mesél – akikre vágyakozik, vagy akikkel talán volt dolga ifjú életében –, míg Stella erotikus vágyainak is egyetlen tárgya Stanley, s habár tesz olyan megjegyzéseket, hogy izgatónak találta, amikor férje elkezdett törni-zúzni, viselkedése még mindig nem olyan erkölcstelen, mint nővééré, aki nem családfenntartóra, hanem sokkalta inkább szexuális figyelemre vágyik. Blanche elesett nő az akkori társadalomban, házasságvágyának egyetlen, nővérének nyíltan is kifejezett tárgya a szegénység megűszása, a házasságot nem köti össze a szerelem és a család gondolatával, ahogy a korabeli amerikai propaganda azt előterjeszteni kívánta. Blanche sokadik negatív példáját erősítő vonása heves, titkos alkoholfogyasztása – az ötvenes években utóbbi nem volt elfogadott a hölgyek körében, és a züllés, az erkölcstelen életmód egy jelképe volt. Halványuló szépségét azonban a kor divatja szerint igyekszik vonzóbbá tenni: haja szőke, ami etalonná vált szín volt abban a korban,¹⁰⁵ igényes dauert használ, ami a huszadik század elejétől fogva népszerű és tartós hajformázási eljárás volt akkoriban. Estélyi ruhái persze régiek, használtak és olcsók. S habár az ötvenes években¹⁰⁶ a parfümök már széles körben elérhetővé váltak, és megfizethetőbbek voltak, s híres márkák is megjelentek a szupermarketek polcain, Stanley kritikával illeti a filmben Blanche-t, mert olcsó parfümöt használ – és szerinte ez rosszhírű életmódjának egy megerősítő jele.

Középpontban van a műben a mindkét nő számára szexuális feszültséget generáló Stanley Kowalski, aki, mint a korszak eszményi urának egy eleinte szenvedélyes barátságokat ápoló, jó kiállású hőse, nemrég tért haza a második világháborúból. Rendkívüli fizikumú, s alkatrész-értékesítőként heves temperamentuma és lázas működése eleinte korabeli hősként mutatja be. Heroikus családfenntartói képe ellenére olyan káros szenvedélyei vannak, mint a szerencsejáték, a szex és az ivás, amelyek révén mintha Tennessee Williams felfedte volna a korabeli férfieszmény árnyoldalát. Felesége jellemét azonban főként az ő tettein keresztül ismerhetjük ki – Stella tűr, és jól viseli, hogy egy munkásnegyedben élnek, elfogadja, hogy férje pókerpartikat rendez az otthonukban részegekkel, s azt is tűri, hogy Stanley néha megverje. „Tudod, mit mondott Honey King? Itt minden férfi király! Ezt jól jegyezd meg! Itt

¹⁰⁵ Czingel Szilvia, l.m. 79.

¹⁰⁶ <https://www.carrementbelle.com/blog/en/2020/05/06/perfume-trends/>

én vagyok a király!”¹⁰⁷ - hangzik el Stanley erős kijelentése egy asztali perpatvar után, ahol a megalázkodó, remegő nők oda sem mernek nézni. Utóbbi reakció méltán példázza a házaséletben fennálló hierarchia filmbéli, groteszk mivoltát.

Az ötvenes évek eszményi asszonya számára előbbre való volt a házasság, mint a végzettség. Azokat a nőket, akiknek nem volt nagy családjuk, gyanúsak minősítette a társadalom, akik pedig dolgozni mentek gyerekük mellől, azokat önzőnek tartották, mondván, hogy saját szükségleteit fontosabbnak tartja a gyermekénél.¹⁰⁸ A nők által ellenőrzött fogamzásgátló szerek még nem voltak elterjedtek akkoriban, így a gyermekáldást a szexuális élet természetes következményének kellett tekinteni, s fogamzóképes korig viselni annak eshetőségét. Emellett a szexualitás pedig természetes következménye volt a házasságnak, s a nőknek engedniük kellett férjük vágyainak, alighanem azok szolgálatába kellett állniuk. Kisarkítva, de ezen férje kicsapongásait a végsőkig jól toleráló, megértő és részeg párját is forrón ölelő asszonyt láthatjuk *A vágy villamosában* utóbbi eszmény kifigurázásaként. Stella áldozati asszony szerepére az utolsó közös jelenet csak ráerősít: ideális családapának tartja férjét, és kezébe adja síró gyermekét.

A korszak asszonyainak elvárt tűréshatárát egy rendkívül rövid, szomszédok között lezajló jelenet is jól példázza: „Ne sírj, néha tényleg megnézek más nőket, de csak téged szeretlek.” – hangzik el az utcán zokogó feleségével sétáló férfitől. Utóbbi pont egy olyan jelenet után következik, amelyben Stanley otthon balhézott – összetörte a villanykörtéket, csapkodta a berendezést, és trágár kifejezéseket vágott felesége fejéhez –, s akitől aztán az esőben sírva bocsánatot kért.

Stellát tekinthetjük emellett a szerelme általi túlzott befolyásoltsága miatt a korszak reklámjaiban is megjelenő, örökkön háztartásbeli, sztereotipikusan egyszerű gondolkodású nőnek: aki csoda, hogy ki tud nyitni egy ketchupot (49. kép), porszívót szeretne karácsonyra (50. kép), és akinek a serpenyő a legjobb barátja (51. kép). Emellett Stella, aki az anyai gondoskodás erőfeszítésével udvarolja körül Stanleyt – ruhát válogat neki, és rászól, hogy mosakodjon meg evés után –, feltűnően nem a korszak dívaeszményét testesíti meg – amilyen az ötvenes években volt Marilyn Monroe, Audrey Hepburn vagy Elisabeth Taylor csábos estélyi ruhákban. Stella Kowalski a politikai propaganda létszámgyarapító, dolgoz és semmit meg nem kérdőjelező asszonya – még Blanche kétes férfiügyei miatt sem gyanakszik. Addig

¹⁰⁷ <https://videa.hu/video/film-animacio/a-vagy-villamosa-1951-drma-marlon-brando-CLbu8wT8Bm59BOsT>

¹⁰⁸ <https://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/pill-mrs-america-womens-roles-1950s/>

azonban nővére sokkal inkább az, avagy törekszik azzá lenni, amit Marilyn Monroe jelképezett a filmen vagy az akkor megjelenő Playboy¹⁰⁹ hasábjain. Rendszeresen tisztálkodik, és igényes a frizurájára, nem étkezik sokszor, és ruháival igyekszik kihangsúlyozni vékony derekát (52. kép). A korabeli sminktrendbe beleillő özikeszemei pedig gyakran csillannak fel a képernyőn, s álmodón pislog még arra a férfira is, akitől csak annyit kérdez meg, mégis mennyi az idő.

A társadalom által meghatározott két, különféle aspektus szerinti eszményi nőalak jelenik meg Tennessee Williams filmre vitt drámájában. Mindkét szélsőség a maga nemében elesett és szánalomra méltó – Stella Kowalski vak tűrése és odaadása, a kiöregedettnek számító Blanche olcsó és ledér hódítási játszmája groteszk lecsapódása annak a kornak, amelyben egyszerre kellett divának és feleségnek lenni.

Az ötvenes évek végének egy rendkívül populáris alkotása a Billy Wilder rendezésében megvalósult *Van, aki forrón szereti* című amerikai filmvígjáték Marilyn Monroe-val a főszerepben. Monroe leghíresebb alkotásának tartják a történetbeli Virág megformálását, akit e bohózatként is emlegetett komédiában az eltúlzott nőiség jegyében elevenít meg. Rövid, szőke, dauerolt hajjal és hófehér gyöngysorral jelenik meg Monroe a vásznon, darázsderekát hangsúlyozó, testhez simuló ruhákban, s vörös rúzzsal és hangsúlyos sminkkel, ami kiemeli álmodó szemeit. Monroe egy női zenekar tagja, muzikalitásától eltekintve azonban az általa megformált Virág nem a karrierista nő eszménye. Éppenséggel a zenei turné alatt fejti ki újdonsült barátnőjének, hogy mivel nyáron huszonöt éves lesz, itt az ideje, hogy férjet fogjon magának. Ez már egy kissé „megcsúszott eladósor”, ha figyelembe vesszük, hogy az ötvenes évek¹¹⁰ elején a nők húsz éves koruk körül mentek férjhez – de ne feledjük, hogy immár az ötvenes évek végén járunk. Ettől függetlenül Virág ugyanolyan szerelmes álmodozó, mint *A vágy villamosában* Blanche DuBois, csak éppen jobb kilátásokkal, ha a ledérségét felfokozó vonásoktól – mint az alkoholfogyasztás, s a férfiakkal való kezdeményezés – eltekintünk, avagy nem az elveszett nő karakterével azonosítjuk.

Bár a populáris kultúra egyre inkább megerősítette a hagyományos családi szerepeket,¹¹¹ megjegyzendő, hogy a *Van, aki forrón szereti* dimenziója a jazz világa, egy gazdag köré, a kaliforniai szállóvendégeké és jachttulajdonosoké, akik között a Monroe által megformált Virág mint kicsiny, művészi karrierrel bíró, mégis a megváltást egy gazdag férj lehetőségében

¹⁰⁹ <http://www.idealstyle.com/blog/beauty-ideal-over-the-decades-part-8-the-50s#comments>

¹¹⁰ <https://nces.ed.gov/programs/youthindicators/Indicators.asp?PubPageNumber=4>

¹¹¹ <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/postwarera/1950s-america/a/women-in-the-1950s>

látó nő jelenik meg a vásznon. A filmprodukciónak középpontjában pedig – habár feltűnően Marilyn Monroe szerepel akkor épp virágkorát élő kulturális ikonként – a történet komikus abszurditása révén valójában két, maffia előli menekvésében nőnek öltözött úr, a Tony Curtis által megformált Josephine és a Jack Lemmon által alakított Daphnie áll. Performatív nőiségük ekképpen merész húzásnak tűnhet a Hays Code szigorú szexualitással kapcsolatos vonatkozásai tekintetében, azonban megjegyzendő, hogy a nőimitáció transzneműséggel és homoszexualitással összefüggő szoros vonatkozásai még nem épültek be az akkori médiába, s erősen kötődtek a cirkusz és a háborús szórakoztatás világához – lévén, hogy utóbbi résztvevői férfiak voltak, és egymást kívánták ily módon szórakoztatni.¹¹² Lemmon és Curtis nőnek öltözése ekképpen inkább a beöltözős komédia, mintsem a mássági mozgalmak előfutára – habár a későbbiekben ilyen irányból is vizsgálták a filmet¹¹³ – azon lényeges tényállás mellett, hogy a férfiak, mint Josephine és Daphnie, súlyos betekintést nyerhettek a női zenészek kiszolgáltatott sorsába. Josephine már a szállodába lépve megtapasztalja, milyen az, ha pár kiszolgáltatott, rövid perc alatt idegen férfiakkal marad egy liftben, s egészen felháborodik azon, hogy a gazdag férfiak molesztálni akarják. Daphnie már első nap erősen szexuális jellegű felhívást kap egy idős és nyolc feleséget elfogyasztó, unatkozó dollármilliomostól. Utóbbi esetek méltán példázzák a hollywoodi nők szorult és kiszolgáltatott helyzetét, bemutatva azt is, hogy ha nőként viselkednek – például Daphne hajlandó táncolni az öregúrral, és huncut módon virágot fogad el –, a diszkriminációjuk annál erősebb, s a férfiak megpróbálják lekenyerezni, megvásárolni őket.

Különös párhuzamként fut emellett a nőként Virág kegyeibe fogadott és férfiként szívéért epedező Josephine karaktere, aki e kettőség által valahol szemlélteti azt a pusztán nőkben fellelhető, érzékeny és mindent megértő társat, akit *A vágy villamosában* a költői lelkű Blanche keresett a férfiakban, s akit Virág meg is lel nőnek öltözött barátjában. A nemi szerepek erős elhatárolódását szemlélteti a jelenet,¹¹⁴ amelyben Daphne felfedi, hogyha elárulná férfimivoltát, Virág faképnél hagyná, és soha többet nem állna vele szóba – férfi-női barátságról érdekek nélkül szó sem lehetett egy hagyományos értékekhez újból visszanyúló világban. A nemi szerepek efféle felforgatásával azonban a nőiség számos, fontos aspektusát helyezte górcső alá a rendező, lehetőséget nyújtva a korábban nőcsábász, nőket olykor kihasználó Daphnie-nak (eredetileg Joe), hogy nőként értse meg a női lélek működését¹¹⁵ és a

¹¹² <https://www.cbc.ca/arts/drag-queens-in-world-war-one-ross-hamilton-marjorie-1.6802140>

¹¹³ <https://hypercritic.org/collection/billy-wilder-some-like-it-hot-challenging-stereotypes-through-laughter-1959-review>

¹¹⁴ <https://videa.hu/video/film-animacio/van-aki-forron-szereti-1959-film-animacio-Z1OIOTknetJLLXr8>

¹¹⁵ <https://hypercritic.org/collection/billy-wilder-some-like-it-hot-challenging-stereotypes-through-laughter-1959-review>

könnyű áldozattá válást. Utóbbi tapasztalata teremt neki lehetőséget arra, hogy Daphnie-ként kiismerje Virág vágyát és Joe-ként beteljesítse azt.

A *Van, aki forrón szereti* erős társadalmi reakciót váltott ki egy olyan korban, ahol a női karakterbe bújás a női lét nehézségeibe való betekintésre, az akkor még mitikus, férfi-női barátságok próbára tételére, és elsősorban a nemi határok kísérleti elmosására tett eredményes kísérletet.

4. Hazai betekintés – Szépségverseny 1929-ben és 1985-ben Magyarországon

Az első szépségversenyt¹¹⁶ a legnagyobb showmanként is elhíresült cirkuszigazgató, Phineas Taylor Barnum rendezte meg New Yorkban – ennek ellenére a szépség és a versengés története egészen Héra, Aphrodité és Athéné mitológiai szépségpárbajáig nyúlik vissza. S bár utóbbi történet a legendák világában él, míg Barnum versenye leginkább fényképes jellegű kiállítás¹¹⁷ volt, az első, Amerikában megrendezett 1921-es szépségverseny már méltán példázta az efféle ideálok eszményiséggel szembeállítható ellentmondásosságát. Az akkor tizenhat éves¹¹⁸ Margaret Gorman egy, a szüfrazsettek nőideáljának ellentmondó, a flapperek merész stílusát mellőző tisztességes és szolid, Szabadság-szobornak öltöztetett lány volt (53. kép). E politikai töltetű eszményiség mellett az is megjegyzendő, hogy ugyanazon év tavaszán egy Atlantic City-i üdülőhelyen megrendezett szépségverseny leginkább a helyi idegenforgalmi egységek turistaforgalmának növelésére szolgált. Hazánkban a *Korzó Szépe*¹¹⁹ címmel ellátott rendezvény volt a szépségverseny előfutára, melyet a zsidó származású Simon Böske nyert meg 1929-ben, amely szintén fényképes beküldés alapján működött, s melynek szála mögött egy fővárosi napilap, a Színházi Élet haszonszerzése bújt meg, melyet a párizsi Európa Szépe verseny rendezői propagáltak.

¹¹⁶ <https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/first-beauty-contest>

¹¹⁷ <https://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/missamerica-beauty-pageant-origins-and-culture/>

¹¹⁸ Czingel Szilvia, l.m. 146.

¹¹⁹ <https://mazsihisz.hu/accessible/hirek-a-zsido-vilagbol/hirek-lapszemle/simon-boske-az-elso-magyarorszag-szepe>

Említendő, hogy az akkori legfelkapottabb divattervező, Paul Poiret¹²⁰ modelljei magasak és rendkívül vékonyak voltak, s ez a trend beleivódott a párizsi szépségversenyek világába. Emellett az első európai, Párizsban megrendezett szépségverseny győztese, Agnès Souret is egy rendkívül vékony, magas és jellegzetes breton arcvonásokkal bíró lány volt, mint a „nemzet szépe” (54. kép). Az utóbbi megítélésben pedig – hogy ki méltó arra, hogy a nemzeti sztereotípiát szintjére emelve jelképezze szépségével hazáját – nagy szerepet játszottak a korszak konzervatív ítélőbírái. A jobboldali, nacionalista szervezetek ekképpen negatív megítéléssel bírtak a zsidó származású lány ügyében, némi összeesküvést sejtve az ügy mögött.¹²¹ Simon Erzsébetnek el kellett fogadnia a kor modern ideáit övező normákat, mindannak ellenére, hogy hagyományos, zsidó nevelésben¹²² részesült. A Miss Európa versenyen fontos küldetése volt a magyar haza számára jelentős külföldi kapcsolatok kiépítése, amellett, hogy sokan a Trianont követő, nemzeti büszkeség helyreállítóját¹²³ látták benne. A külső máz, a rivaldafény és a drága ruhák mögött – a nemzeti nőkép eszményítése mellett – így láthatjuk, miféle üzletpolitikai célok húzódtak meg a mélyben.

„A versenyt magunk között csak egyszerűen lóvásárnak hívtuk.”¹²⁴ – nyilatkozta Füstös Veronika, az 1985-ös hazai szépségverseny harmadik helyezettje, aki számos interjújában¹²⁵ adott számot később a versenyen őt és hölgytársait élt megaláztatásról és durva bánásmódról. Habár az 1968-as Atlantic City-i üdülővárosi szépségverseny heves feminista lázadást vont maga után, a párizsi versenyek láza a Kelet-Nyugat közötti transzfereknek köszönhetően idővel eljutott hazánkba. Az államszocialista korszak világában a nyugathoz való felzárkózás, a gazdasági és politikai fejlődés egyfajta reformeredményeként igyekeztek propagálni aényt, hogy hazánkban a hosszú, háborús szakasz után újra megrendeznek egy szépségversenyt – a korábbi 1929-ben volt utoljára. A távoli világból beszivárgó trend számos pontjába olvasztotta be nyilvánvaló amerikanizmusát: az „amerikai lány” fitnessmegszállott, rövid hajú, vékony és rózsaszín ajkú ideálja elérte hazánkat. Az utóbbi formás, sportos és minden mozzanatában istennői hatalmat sugárzó eszmény megtestesítője volt az amerikai színésznő, Cindy Crawford, a vékonyság elérése miatt anorexiával¹²⁶ küzdő Whitney Houston és a bikinimodellként is népszerű Michelle Pfeiffer is.

¹²⁰ <https://www.britannica.com/biography/Paul-Poiret>

¹²¹ Czingel Szilvia, l.m. 161.

¹²² <https://mazsihisz.hu/accessible/hirek-a-zsido-vilagbol/hirek-lapszemle/simon-boske-az-első-magyarország-szepe>

¹²³ <https://neokohn.hu/2019/02/15/110-eve-szulett-a-zsido-szepsegkiralyno/>

¹²⁴ Menthy Mariann, Ideál - ideák, Egyetemi Lapok, 27. évf. (1985) 14. sz., 8. In: K. Horváth Zsolt, l.m. 112.

¹²⁵ <https://vous.hu/20151005-interju-molnar-csilla-udvarholgyevel-mennich-veronikaval-a-szepsegverseny-utan-30-evvel/>

¹²⁶ <https://abcnews.go.com/Entertainment/whitney-houston-tells-diane-sawyer-crack-whack/story?id=131898>

A női test kizsákmányolását is magában hordozó, 1985-ös szépségverseny liberalitása így már nem minősült abban a tekintetben túl merésznek, hogy a versenyzőket részben fürdőruhában vonultatta fel, s sokat engedett látni a hölgyek korábban fedett idomaiból. Utóbbi, korábban erkölcstelennek és erotikusan kihívónak tetsző jelenség mögött azonban az a tény is meghúzódott, hogy a versenyzőknek reklámozniuk kellett a versenyt erősen szponzoráló¹²⁷ Centrum Áruház fürdőruháit. Utóbbi kereskedelmi szempont ekképpen persze összefonódott a divat formálásával, amelyet egy effajta neves rendezvény révén könnyen el lehetett érni. A másik tény, hogy a lányok az akkor még televíziós reklámokból kitiltott cigarettát is reklámozták Milde Sorte¹²⁸ felirattal, egyre azt erősítette, hogy a hölgyek nem csupán a divatpropaganda eszközei, hanem élő reklámfelületek voltak. Ezen anomáliának tetsző tény mellett persze a nőkép reprezentációját tekintve nem hanyagolható el, hogy ezek a lányok mind a nyugati és a tengerentúli szépségideál fejlődését szimbolizáló jelképei voltak, beleértve a tragikus sorsra jutott Molnár Csillát, aki a legkiválóbb paraméterekkel rendelkezett a kor eszményét illetően,¹²⁹ ami messze volt már a Rákosi-korszak mezőgazdasági leányzójától. Az univerzális, sportos, modern nő eszménye jelent meg mégiscsak ez üzleti érdekektől nem egészen mentes versenyen: a hölgy, aki erősen kivágott fürdőruhája miatt szőrtelenít, haját rövidre vágja, és erősen sminkel. S bár a szőrtelenítés akkoriban leginkább a lábszárra terjedt ki, és főleg nyáron – s sok fiatal lány némely beszámoló¹³⁰ szerint még az édesapja borotváját használta –, a nyolcvanas évek végére ez a nyugati trend már egyre erősebben reprezentálódott hazánkban, s utóbbit a külföldről beérkező gyanták és epilláló készülékek is felgyorsították –, s természetesen ezen trend előfutárai lehettek a kereskedelmi érdekek oltárán feláldozott versenyző lányok 1985 őszén.

¹²⁷ <http://www.molnarcilla.hu/verseny/>

¹²⁸ K. Horváth Zsolt, l.m.124.

¹²⁹ Kovácsné Magyarai Hajnalka: *Ideálok – szerepek – trendek Nőképek változásai a Kádár-korban*, Doktorandusz Hallgatók IX. konferenciájának tanulmányai, 2020.

¹³⁰ <https://ntf.hu/index.php/2020/05/12/hiszen-meg-a-felkeles-első-hetében-a-túszúnetben-is-jöttek-hölgyek-szortelenítésre-a-nők-szortelenítési-szokásai-a-kádár-kori-szocializmusban/>

5. Dívák a jelenben – A kétezres évek eszményi asszonyai a közösségi média platformokon – A vizuális megjelenés szerepe az identifikációban

Talán nem férhet kétség azon kijelentéshez, hogy a legújabb korszak egy olyan századot ölel magába, ahol az önkép megformálásában a lehető legnagyobb szereppel bír a média. Kétségtelen, hogy a korábban a nők által megtestesített szerepkörök – háziasszony, gyermekgondozó, gyengébbik nem – bizonyos értelemben reduktív kategóriák, így a minden terepen maximálisan teljesítő, dolgozó nő eszménye ehhez képest egy egészen más ideát formált az ötvenes évek családi tűzhely mellett tevékenykedő asszonyából. A munkamegosztás tekintetében úgy vélhetjük, bonyolultabbá vált a nők helyzete, tekintve, hogy egyaránt kell – esetenként – főállású anyának és főállású, akár vezető pozíciót is betöltő családellátónak lenniük. Testképük a reklámok és bulvárúság általi, minden korábbinál nyomatékosabb reflektorfénybe kerülése azonban nem igazodott „férfiasan” e munka világába ivódó nő ideáljához. A kilencvenes évek sportos, szálkásan és izmosan vékony, eszményi asszonya – amelyet Pamela Anderson (55. kép) is megtestesített az 1989-től futó, *Baywatch* című sorozatban – kétségtelenül a reklámvilág terjeszkedése révén még nagyobb teret hódított. Egy életbeli példán könnyen beláthatjuk: a több mint másfél millió követővel rendelkező, ausztrál származású Herbert ikrek¹³¹ a *Baywatch*-ban Andersonéhoz hasonló, ultravékony és szálkás, napbarnított testalkat képviselői (56. kép). Sőt mi több, az edzett és egyben bizarr módon vékony alkat – amellyel némely meglátás szerint¹³² a nők kevesebb, mint öt százaléka rendelkezik – ezen képeken az irreálisan magas és bájosan megadó, őzikeszemű szépség isteni pillantásaival vegyül. A nevét Viktória királynőtől származtató, 1977-ben létrejött, fehérműgyártásra szakosodott divatház, a Victorias's Secret számos reklámjában köszönnek vissza ezek a modellek letisztult idomaikkal, fehérműben, miként egy „Tökéletes test” feliratú, egész nagy botrányt kiváltó reklámtáblán (57. kép). Utóbbi, szálkás izmossága és barnítottsága révén természetben elő sem forduló alkat kialakítása, így kemény diétákat, rendszeres edzést és szoláriumhasználatot ír elő az eszmény követőinek, s nyilvánvalóan könnyen vezet étkezési zavarokhoz. Az étkezési devianciák érintettjeinek száma a statisztikák¹³³ alapján a kilencvenes évektől durván növekedett, ami nyilván betudható a korábban is jelenlevő ideál egyre nagyobb mértékű médiareprezentációjának. A

¹³¹ https://www.instagram.com/elisha_h/

¹³² <https://ezraproductions.com/brandedcontentforwomen/>

¹³³ <https://www.statista.com/statistics/1230611/prevalence-eating-disorders-worldwide-by-age/>

világszintű promóció efféle dimenziója azonban olyan kapukat is nyitott a nőideál természetesebbé tételére, amiféleképpen korábban nem akadt példa. Az Instagram közösségi platformon #bodypositivity és #loveyourself hastagek alapján terjedő testpozitív mozgalom az imént említett irreális elvárások felhígítását, s egyúttal testünk szeretetét és elfogadását propagáló jelenségeként kezdett terjedni a weben. Reakcióként szolgált egyúttal a korábbi, #fittspiration hastaggal ellátott, számos evészavar és irreális edzésterv mellett a nőkre súlyos nyomást helyező trendre. A testpozitív mozgalom egy jelentős képviselője az Instagram profilján több mint egy millió követővel rendelkező,¹³⁴ színes bőrű és telt alakkal bíró Megan Jayne Crabbe, aki a *fittspiration*-re reagálva egy fordított jellegű „előtte – utána” edzéseképet tett közzé, melyen súlyos diéta árán elért állapotát, majd jelenbeli alkatát mutatja be (58. kép), utalva akkori anorexiájára. A mozgalom jegyében megjelenő tartalmak – olyan nőkről, akiket ösztönzött a jelenség – gyakran mutatnak be egészen telt, nagyméretű vagy éppen cellulitot, striákat hordozó testeket, de emellett a különféle bőrbetegségek reprezentációja is megjelenik, csak úgy, mint a jelenség jegyein belül kifejlődött, #januhairy jelzéssel feltüntetett, a női szőrösség toleranciáját propagáló mozgalom. Utóbbi eredetileg azt célozta¹³⁵ meg, hogy a nők legalább a január időszakára mellőzzék a szőrtelenítést, kísérletet téve arra, mennyire volnának képesek elfogadni a testüket szőrösen.

A nőiség természetességét megerősítő folyamatnak tekinthető emellett a szolid smink jelenségének terjedése, amely mellett a sokszor rendkívül vastag, nem vékonyított, néha rajzolt szemöldök kölcsönözhet az arcnak egészen karakteres hatást.¹³⁶ Emellett azonban a testet érintő maradandóbb beavatkozások kerültek előtérbe, mint az „örök smink” funkciójával bíró szemöldöktetoválás vagy egy egészen új eljárás, a rókaszemműtét,¹³⁷ mely a szemek vonalának feljebb emelését elérve csábos tekintetet kölcsönözhet a hölgyeknek (59. kép).

A divat aspektusaiban történt fő változás a „rózsaszín” nőiességtől való egyfajta elszakadásra utal, melyet részben a nemi propagandának köszönhető, gender-semlegesként¹³⁸ is emlegetett öltözet – a magassarkú helyett póló és tornacipő – előtérbe kerülése is megerősít, s amelyet *You belong with me* című dalában a tornacipő és a túsarkú cipő összevetésével Taylor Swift¹³⁹ is bemutat. A megjelenésükkel túl sokat törődő lányok pedig sokszor a „buta szökét” testesítik

¹³⁴ <https://www.instagram.com/meganjaynecrabbe/>

¹³⁵ <https://www.euronews.com/culture/2024/01/29/januhairy-what-embracing-body-hair-says-about-the-beauty-ideal>

¹³⁶ <https://gend205-digital-story.shorthandstories.com/female-trends-of-the-21st-century/index.html>

¹³⁷ <https://www.drcalvert.com/fox-eye-surgery/>

¹³⁸ <https://www.ewadirect.com/proceedings/chr/article/view/6520>

¹³⁹ <https://gend205-digital-story.shorthandstories.com/female-trends-of-the-21st-century/index.html>

meg a vásznon, amire akad példa a *Bajos csajok* sorozatban, a *Házinyuszi* című romantikus vígjátékban, de ellenséges szerepben megjelenik ilyen karakter a *Neveletlen hercegnő* című 2001-es vígjátékban is.

A korszak mediatizált nőideáljához való hozzáállás vizsgálatára kérdőívet készítettem a vizuális megjelenés identifikációra gyakorolt hatásának felmérése érdekében. Utóbbi, kutatásom záró részét képező felmérés¹⁴⁰ keretében rendkívül változatos női korosztályt értem el: főként huszonéveseket és tinédzsereket, de jelentős számban a negyvenes korosztály képviselőit és némely hatvan év fölötti személyt is (60. kép), s mindjűk közép- vagy felsőfokú végzettségű (61. kép), valamint jelentős hányaduk főállású dolgozó (62. kép), míg körülbelül negyedük tanuló volt. A későbbi, külső környezetnek való megfelelést célzó kérdések tekintetében az is megjegyzendő, hogy a kitöltők több mint hatvan százaléka párkapcsolatban, avagy házassági kapcsolatban élő (63. kép), s ennél jóval kevesebb, harminc százalékuk egyedülálló.

Eme vegyes életkorú és családi háttérű kitöltők (100) azt kapták első, a témához kapcsolódó kérdésként, hogy mely szépsészeti beavatkozás promóciójával találkoztak eddig a közösségi profiljaikon. 100 főből 92 választotta a lézeres szőrtelenítést, a szemöldöktetoválást, majd az ajakfeltöltést, ezt követően a mellplasztika következett a népszerűséget illetően (64. kép). A hét esztétikai eljárás mindegyikével találkoztak a kitöltők, ami nem is egészen meglepő: a hajdanában háborús sérülések helyreállítását megcélzó¹⁴¹ eljárások a kilencvenes évek végétől fogva igen nagy népszerűségnek örvendenek. A szépség efféle korrekciójaként a mellimplantátumok már a hatvanas évek közepén¹⁴² megjelentek. Ma azonban évről évre növekszik a plasztikai műtétek iránti igény¹⁴³ a 18-20 évesek körében, s olyan eljárások száma sokasodik meg, melyek az arcot érintik, illetve az ajkakát, amellet, hogy az Amerikai Plasztikai Sebészek Társasága szerint egyre nagyobb az igény a fenék feltöltésére is. Az esztétikai plasztikai eljárások népszerűségét nem csupán a közösségi médiában tapasztalt erős promóciós jelenlét támasztja alá, hanem annak ténye, hogy a kitöltők kétharmada azt a választ adta egy következő kérdésre, hogy akad az ismeretségi körében olyan, aki átesett ezen eljáráson (65. kép). Legnagyobb arányban a szemöldöktetoválás, az ajakfeltöltés és a lézeres szőrtelenítés fordult elő a kitöltők ismeretségi körében, de akadt példa az orrplasztikára – 12

¹⁴⁰ <https://docs.google.com/forms/d/1xF6f30WT3jW7Wkdk-DecRI3F6AnWPBa-NgFb9xLS0Ok/edit#responses>

¹⁴¹ <https://news.illinoisstate.edu/2022/04/plastic-surgery-a-tool-for-empowerment-or-another-appearance-ideal-gimmick/>

¹⁴² <https://www.sanfranciscobreast.com/augmentation/implants-history/>

¹⁴³ <https://time.com/4327126/teen-girls-implants-genital-plastic-surgery/>

% - és a zsírleszívásra – 11 % - is. Az efféle eljárásokat promotáló celebek körét (66. kép) a kitöltők alighanem fele elítéli, mert romboló hatást gyakorol a tevékenység a serdülők énképére, míg másik felük kényesnek véli, mert egyetemes női értékeket rombol le, vagy egyszerűen hasztalannak tartja, mert az átlagkeresettel bírók ilyesmit úgysem tudnának megfizetni. Rendkívül érdekes, s ugyanakkor biztató, hogy az „Esett már át Ön a következők közül valamely szépsészeti beavatkozáson?” (67. kép) a válaszadók 71%-a a „Még nem, és nem is tervezem” választ adta, s 18% tervezi, míg 6, illetve 7 fő esett át lézeres szőrtelenítésen és szemöldöktetováláson. Ahhoz pedig, hogy eltekintsünk az anyagi korlátoktól, és figyelembe vegyük a női szemérem kétoldalúságát, feltettem a kérdést, hogy szponzoráció fejében mely szépsészeti beavatkozást választanák a kitöltők, ha később azt közzé kellene tenni közösségi profiljukon (68. kép). A válaszadók 52%-a semmilyen beavatkozást nem választana szívesen, 17% csupán nem szeretne ilyet közzétenni, míg a válaszadók 14%-a a lézeres szőrtelenítésre, 12%-a pedig a szemöldöktetoválásra vágyna egy ilyen lehetőség esetén, 6 fő pedig a zsírleszívásra. A következő mondatot pedig be kellett fejezniük a kitöltőknek: (69–76. kép): *Úgy gondolom, hogy egy igényes nő a jelenben [...]. A szolid sminket visel/festi a körmeit/rendszeresen szőrtelenít/a sportos testalkat elérésére törekszik/parfümöt használ/fodrászhoz jár/mindig ügyel a megjelenésére – kiváltképp a párja előtt –, s a látvány szeretne lenni* befejezésverziók közül a parfümhasználat az, amelyet a válaszadók a legrelevánsabbnak értékeltek. Utóbbival a *rendszeresen szőrtelenít, szolid sminket visel* végződésű állításokat értékelte még teljes mértékben igaznak a válaszadók egyharmada, míg a *festi a körmeit, látvány szeretne lenni, sportos testalkat elérésére törekszik* állítások vonták maguk után a legcsekélyebb egyetértést. Utóbbi alulértékelttségét nagyban magyarázza a testpozitív mozgalom, melynek felerősödését az is indokolja, hogy a válaszadók csupán 17%-a (77. kép) követ olyan tartalomkészítőt, aki szépsészeti beavatkozásokat promotál, míg 32%-uk követ olyan profilokat (78. kép), amelyek összefüggésbe hozhatóak a testpozitív mozgalommal. A szépsészeti eljárások promotereiként az opcionális válaszadás során megemlítették a több mint négyszázezer követővel rendelkező, lézeres szőrtelenítést és esztétikai fogászati eljárást is promotáló Farkas Timi,¹⁴⁴ a világhírű és milliós követőtáborral rendelkező, saját kozmetikai céget is vezető, s számos¹⁴⁵ plasztikai műtéten átesett Kylie Jennert,¹⁴⁶ az alakreformprogramjáról és általa promotált keto-diétáról elhíresült sportgurut, Rubint

¹⁴⁴ https://www.instagram.com/farkas_timii/?hl=hu

¹⁴⁵ <https://www.plasticsurgery.org/news/articles/kylie-jenner-shares-her-breast-augmentation-journey-implications-for-younger-audiences-and-choosing-to-reverse-a-procedure>

¹⁴⁶ <https://www.instagram.com/kyliejenner/>

Rékát, s a 2023-as Miss World Hungary győztesét, Hacsí Boglárkát,¹⁴⁷ aki Instagram profilján ráncfeltöltést, lézeres arckezelést és végleges szőrtelenítést is reklámoz. Olyan nevek is előkerültek itt, mint a főként edzésterveket, fogyókúra szereket és szoláriumhasználatot népszerűsítő magyar pop-énekes, Lil-G,¹⁴⁸ illetve említésre került Szabóóová Dóra *Okosság*¹⁴⁹ oldala, s a fitnessmodell Bernáth Odett profilja.¹⁵⁰ A testpozitív mozgalom képviselői között számos olyan hölgyet neveztek meg, aki a jelenben plus size-os alakjával kapcsolatos tartalmakat oszt meg. A magyarok közül a „100 kilós magyar modellként”¹⁵¹ is számon tartott Sirokai Diána, illetve az anyaság és a pozitív testkép fogalmával kapcsolatos, számos tartalmat közlő népszerű tartalomgyártó, Lustalány szerepelt a válaszok között.¹⁵² A külföldi influenszerek közül a szokatlan alkatú, német származású Carina Shero¹⁵³ és Dani Adriana,¹⁵⁴ valamint a spanyol Isabelle Scupino,¹⁵⁵ s a szintúgy testalkatával és a divattal kapcsolatos tartalomgyártó, Veronica Freund¹⁵⁶ és Spencer Barbosa¹⁵⁷ nevét írták be a kitöltők, de a szőrösséget is promotáló Nika Irani¹⁵⁸ neve is előkerült. Érdekesség, hogy ugyanezen kérdésre adott válaszként felmerült némely, leginkább a nemi dresszkód konzervatív korlátait átlépő, tartalmi alapján vélhetőleg gendermozgalmat képviselő egyén, mint például a részleges nemi átalakításon átesett Sarah Kate Smigiel¹⁵⁹ vagy a kevésbé népszerű, női jelmezben is fotózkodó, feminin videojátékos, Micah.¹⁶⁰

Utóbbi két aspektus már egyértelműen rávilágít arra, hogy számos dimenziója létezik a testpozitivitásnak, megközelítve azt a testsúly, az öregedés, a szőrtelenítés vagy akár a nemi alkat vonatkozásait illetően. Arra a kérdésre, hogy „Amennyiben hatott Önre a testpozitív mozgalom, mely témákban?”, a válaszadók 80%-a a testsúly/alkat választ adta, s jelentős számban nyilatkoztak úgy, hogy a szőrtelenítést vagy valamely betegséget illetően gyakorolt rájuk hatást a mozgalom (86. kép). A testsúly tekintetében pozitív

¹⁴⁷ <https://www.instagram.com/hacsibogi/?hl=hu>

¹⁴⁸ https://www.instagram.com/lil_g_official_real/?hl=hu

¹⁴⁹ <https://www.instagram.com/okosszepseg/?hl=hu>

¹⁵⁰ <https://www.instagram.com/odettbernath/>

¹⁵¹ https://femina.hu/hazai_sztar/sirokai-diana-bikini-fotok/

¹⁵² https://www.instagram.com/lusta_lany/

¹⁵³ <https://www.instagram.com/unskinnyshero/>

¹⁵⁴ <https://www.instagram.com/iamdaniadriana/>

¹⁵⁵ <https://www.instagram.com/iscupino/>

¹⁵⁶ https://www.instagram.com/veronica_freund87/

¹⁵⁷ <https://www.instagram.com/spencer.barbosa/?hl=hu>

¹⁵⁸ <https://www.instagram.com/playgirlnikaa/>

¹⁵⁹ <https://www.instagram.com/justsaysk/>

¹⁶⁰ <https://www.instagram.com/micugh/>

módon előremutató, hogy az „Ön elégedett a testsúlyával?” (80. kép) kérdésre a válaszadók 30%-a alapvetően *igennel* válaszolt, s meglepő módon ugyanekkora hányada vélte úgy, hogy nem kimondottan elégedett, de ez nem olyan jelentős dolog számára. Sajnos a kitöltők 17%-a elégedetlen a testsúlyával, és emiatt nem érzi magát szépnek, illetve a 100-ból 45 fő alkalmazott ezen céllal diétával társuló edzést a testsúlya megváltoztatása érdekében (81. kép). A szőrtelenítési eljárások kérdésénél (79. kép) pedig 11 fő nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem szőrtelenít, 50%-uk pedig valamely fájdalommal járó eljárást, a gyantázást vagy epillálást alkalmazza. A divat tekintetében pedig számos hölgy írta le az öltözködési stílusát (82. kép) urbánus, uniszex vagy sportos jellegűnek, de ugyanennyien érezték, hogy a szolidan elegáns stílus jellemzi őket. A kifejezetten finom, blúzos, nőies öltözködés, illetve az extravagáns, hippi stílusú megjelenés kimondottan népszerűtlen volt a hölgyek körében. Ugyanezen kitöltők 35%-a jellemezte öltözködési szokásait úgy, hogy ugyanazt az öt-tíz ruhadarabot váltogatja évszak szerint, az aktuális divatnak megfelelően, s ugyanakkor 17% hord olyan extravagáns öltözetet, amely miatt pozitív vagy negatív megjegyzéseket kap. S habár számos influenszer neve előkerült a mozgalmak témakörében, a kitöltők több mint fele érzi úgy (84. kép), hogy nem hatnak az öltözködésére a divatos celebek, s mindössze 1% igyekszik követni az általuk diktált „divatot.” Az önkép és a médiabeli reprezentáció utolsó kérdésénél (88. kép) változatos megoszlás jött része: a kitöltő hölgyek egyharmada úgy érzi, a média által sugárzott, piaci szempontok által (is) vezérelt ideális nőkép (*női testkép*) közvetítése megszokott jelenség, s további egyharmad véli úgy, hogy utóbbi hatásmechanizmusaitól kellő önbizalommal lehet függetlenedni, s csupán 7 hölgy válaszolta azt, hogy a média eszményi nőképe jobban befolyásolja önmagunkról alkotott képünket, mint barátaink, párunk véleménye. A kor megdönthetetlennek tűnő ideáját tükrözi a „Ha újrateremthetné magát a jelenben, mit változtatna meg a testét illetőleg?” (87. kép) kérdésre legnagyobb számban adott válasz: a kitöltők 40%-a a testsúlyát, s fele annyi hölgy a mellét, magasságát változtatná meg, s egészen előremutató, hogy 36%-uk semmiben sem változtatna.

Ezen adatokból is kitűnik az a főként mozgalmak révén kialakuló meglátás, mely szerint, ha növeljük az „eltérő” testek reprezentációját, az elégedettség mértéke is növekszik, és csökken az irreális normák követését megcélzó nyomás. Vitathatatlan azonban, hogy a testpozitív szemlélet még nem a mainstream média része, így azon tények, hogy némelyek súlyos elégedetlenségről és számos esztétikai plasztikai beavatkozáson átesett ismerősről és tervről számoltak be, jelenthetik a mozgalom alulprezentáltságát, amit az is alátámaszt, hogy – habár

számos példa érkezett a követett személyek témakörében – a válaszadók jelentősebb hányada, körülbelül egyharmada nyilatkozott úgy, hogy még csak nem is hallott a mozgalomról. Ami pedig a divat és jelenbéli nőiesség statisztikai mutatóit illeti, felfedezhető, hogy a „romantikus, csipkés pasztell-nőiesség” egyre inkább háttérbe szorul, s egyre hangsúlyosabban jelenik meg a sportos, uniszex vagy urbánus nőiség reprezentációja.

Összefoglalás

Dolgozatom a női testet, illetve testképet mint társadalmi képződményt, a kulturális antropológia tárgyát elsősorban a reprezentáció aspektusaiból vizsgálja az 1920-as évektől a 2020-as évek világáig. Írásom elsősorban a vizualizáció identitásképre gyakorolt hatására fókuszál – miként hatott a nőkre a médiabeli reprezentáció a háborús plakátoktól kezdve a Hollywood aranykorából származó filmes klasszikusokon keresztül a közösségi platformok által közvetített tartalmakig. Utóbbi nyilvánvalóan különbözik az előzőektől, amennyiben egyfajta női kontroll alatt áll, hiszen a jelenben a nő mint tartalomkészítő, akár részt is vehet a róla szóló vizuális anyagok előállításában. A helyzet azonban sokrétűbb: a testpozitív mozgalom képviselői az általuk is generált (s piaci szempontoktól szintén nem független) jelenség által „beleitták” magukat a reklám és a film világába,¹⁶¹ s megjelennek a bulvár hasábjain is. Hasonló nagy áttörést tulajdoníthatunk persze a húszas évek stílusikonjának, Coco Chanelnek, aki saját korában „újratervezte” a nőiséget, megalkotva a modern nő archetípusát cigarettával és rövid, fekete ruhával. A nők társadalmi státuszának vágyott megváltoztatását reprezentálták a Hays Code előtti Hollywood merész hölgyábrázolásai, utalva többek között a ledér és pajos Betty Boopra, aki nézők millióit vonzotta a készülék elé a harmincas években. Egy olyan korban, ahol bizonyos, ma provokatívnak és lealacsonyítónak ható plakátokba futottak bele a nők az utcán – mint némely példán: „A nőnek a konyhában a helye”; „Ez a lábas lesz felesége legjobb barátja”; „Ketchup, amit még a nők is ki tudnak nyitni” – talán nem is egészen meglepő, hogy felszabadító erővel bírt a jazzkorszak vörös rúzszt viselő, alkoholt fogyasztó és egyedül szórakozni járó, lázadó asszonya, miképpen korunk irreális elvárásokkal és plasztikai műtétekkel kapcsolatba hozható korában az önmagát elfogadó nő képe is legalább ennyire szubverzív. Olyan nőkről számolok be dolgozatomban, akiket a korabeli világ bukottnak tekintett: a sötétbőrűekre – gondoljunk csak a néhai Hollywoodban jelenlevő strukturális rasszizmusra és Betty Boop „fehérre mosására” – vagy az idősödő nőre – akit Vivien Leigh formált meg *A vágy villamosában* –, de a férfias nő, avagy nőies férfi megjelenésére is utalhatunk a *Van, aki forrón szereti* című filmben a férfiak által megformált Josephine és Daphnie jelenségét illetően – ami mai szemmel könnyen a nemi propaganda üzenetét hordozó alkotásnak tűnhet.

¹⁶¹ <https://collider.com/best-movies-and-television-shows-that-embody-body-positivity/>

A korabeli és jelenbéli szépségversenyek húspiaccá válását méltán jelzi a távlati összehasonlítás: míg az első amerikai, 1921-es, Atlantic City-ben megrendezett szépségverseny eseményét az üdülőhely turistaforgalmának növelésének szándéka lengte körül, addig az 1985-ös, botrányba fulladt budapesti szépségverseny egy immár kevésbé nyilvánvaló, közvetett kereskedelmi cél szolgálatába állított reklámfogás alapja volt. A női test effajta „áruba bocsátása” hasonló eszköz azon nők kezében, akik a kétezres években saját testük online reprezentációja által kívánnak változást elérni. S bár kérdőívemben csupán a kitöltők 9%-a gondolta úgy, hogy egy nő teljes mértékben *látvány* szeretne lenni, a vizualizáció és a szépségért való sóvár igény nem hagy más lehetőséget e kor és korábbi korszakok szülöttjeinek, hogy ez jelentse önbizalmuk alapját. A statisztikámban szépeészeti eljárások tekintetében érkezett számos – legalább súlyváltozást vagy valamilyen testi újjászületést vágyó – megnyilatkozás vezetett ahhoz a felismeréshez, hogy a vizsgáltak túlnyomó része elégedetlen, s körülbelül egyharmada elégedett a testével, és kicsi az a hányad, amelynek nem számít, hogy milyen a teste. A nő önmaga számára örök külső képként való kivetülését, e kivetülés interpretációját természetesen egy férfiakkal készített, hasonló kaliberű kérdőív erősítené meg. Természetesen a „mindig ügyel a megjelenésére – a párja előtt kiváltképp” osztályozandó állítás pont azt kívánta vizsgálni, hogy nem a nagyvilág, hanem a már „megszerzett” férfi oldalán, az otthon közegében ránehezedik-e a hölgyre ez a nyomás, hogy a pár megtartása érdekében mindig is „látvány” akarjon maradni. A megkérdezettek 30%-a nagyvonalakban egyetértett ezzel az állítással, 20%-uk teljes mértékben. Ezen kérdések bizonyosan más eredményt mutattak volna a száz évvel ezelőtti világban, s meglátásom szerint egyre kétségesebbé válnak a testpozitív mozgalom és egyéb nőjogi aktivizmusok előretörésével. Ezzel együtt is elkerülhetetlen természetesen, hogy az utóbbi száz év *vékony nő-típusa* – akinek nem láttuk a vállát és nem láttuk a fenekét és nem láttuk a köldökét, majd rövidhajú lett, majd rövid göndörhajú lett, majd vörös rúzszt használt, majd rózsaszínt és szőke lett, s egyszerre izmos lett a fürdőruhában és szőrtelen – beláthatatlanul hosszú távon így is egészségesebbnek tűnik majd a külvilág szemében (szemben a testpozitív mozgalom által közvetített képpel). Az *ápolás* helyett inkább az *elváltoztatást* célzó cégek anyagi érdekei pedig az egészségügyi szakembereket, illetve a kozmetikust, az edzőt, a bőrgyógyászt annak érdekében szólaltatják meg a médiában, hogy ezek a nők *változni* akarjanak. Utóbbi behatás rendkívül soktényezős piacgazdasági mutatók hordozója, és soha nem köthető egyetlen politikai célhoz – noha az 1920-as párizsi szépségverseny szüfrazsettek ellen menő, klasszikus francia, breton hölgye és a hazánkban

1929-ben nemzetünk konzervatív szépségeként feltüntetett Simon Böske jelensége legalább annyira gazdasági formáló erőnek tekinthető, mint az a női hierarchiakód, amelyet Betty Boop háziasszonnyá válása jelképezett a harmincas évek közepén. Ezen meglátások azonban visszautalnak arra a tényre, amit egy 2020-as kutatás¹⁶² is alátámaszt, hogy a világ vezető nagyhatalmainak jóval kevesebb, mint 10%-a nő, s a kor, amelyben élünk, utat enged olyan politikai irányú észrevételeknek, melyek a nők vezetői pozícióba kerülését és a főállású anyaság háttérbe szorulását kapcsolatba hozzák a jövő nemzedékének bukottságával,¹⁶³ annak ellenére, hogy utóbbi kutatások sokadszorra is az otthoni munkamegosztásban emancipált, utódok számára példaértékű nő jelenségét tekintve¹⁶⁴ pozitív irányba mutatnak.

Összességében elmondható, hogy e vázolt korok „eszményi asszonyának” mindig is nagyon nehéz volt a dolga: olyasvalamihez kellett idomulnia, ami folyton változott, és ami bizonyos értelemben sosem volt egészen természetes. Formálhatónak kellett lennie, mint egy színésznek, de ugyanakkor egyedinek, hogy ő legyen az it-girl: a nő, akiben kicsit több van. Nem volt persze más dolguk, mint felölteni magukra a kor jelmezét és változni a világgal. Forradalmat azonban mindig azok csináltak, akiket némi megvetés is ért, és kibújtak a mainstream média megbéklyózó, hamis értékeket oktrojáló rendszeréből. Meglátásom szerint a jelen áramlásában tündökölni fog a korszak, ahol a nők – főként egyre magasabb pozícióba kerülésük révén –elfogadhatóbbá tehetnek egy természetes(ebb) eszményt, mindamellett, hogy a divat alakulását ekképpen bizonyos uniszex és nem bináris öltözködési jegyek kiépülése felé viszik, amely kutatásom további részét képezné a jövőben, kitekintve e változás nemi mozgalmakkal áthálózott aspektusaira.

„...És látom magam előtt az édes lányokat, akik ma nem tetszenének nektek, mert nem gyantázták a lábukat és nem borotválták a hónaljukat, és mindenfelé napoztak pucéran, és nem féltek a fiúktól (végre!), és nem féltek egymástól, és nem féltek a gondolkodástól, és nem akartak állásba menni, és nem akartak diplomát és házasságlevelet és gyászjelentést. Csak az igazat. De azt nagyon. De azt nagyon gyorsan.”¹⁶⁵

¹⁶² <https://www.soroptimistinternational.org/women-in-leadership-positions-a-shocking-reality/#comments>

¹⁶³ <https://journalistsresource.org/economics/working-mother-employment-research/>

¹⁶⁴ <https://time.com/4241071/working-mom-impact-kids/>

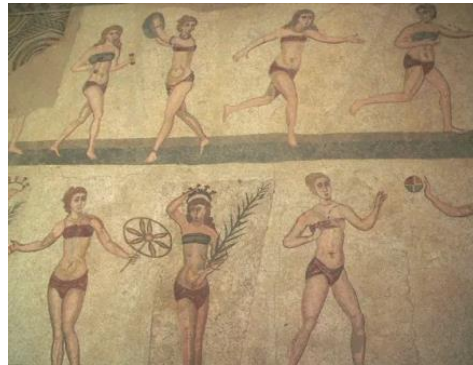
¹⁶⁵ Tamás Gáspár Miklós, I.m

Képek

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

k

10.

11.

12.

13.

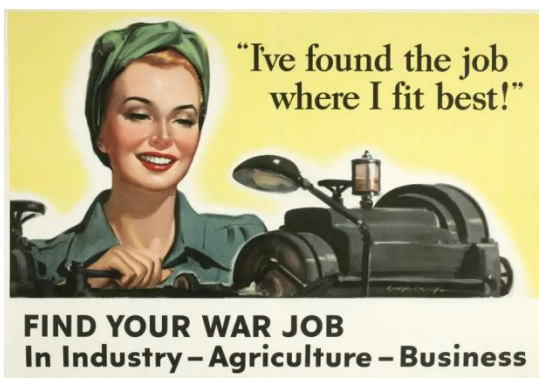
14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

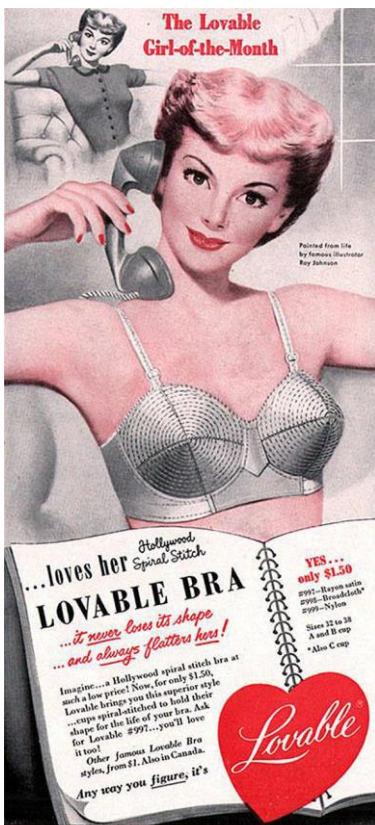
23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

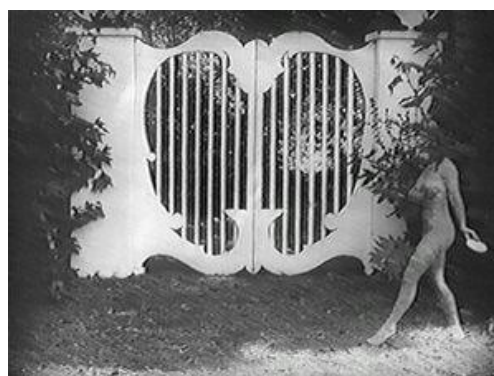
30.

31.

32.

33.

Be Yourself—thrill all with the amazing hair-free beauty of your skin—simply rinse away unwanted hair from arms, underarms, and legs with Neet, the ready to use hair-removing cream.

See just why hundreds of thousands of girls and women all around you depend upon Neet for thrilling beauty. With Neet's unwatered eye cream you not only remove unwanted hair but bring to your skin the softest, most delicate texture the faultless beauty that others envy. It brings in a new day of happiness and freedom to all the things you've loved most to wear. You use Neet just as you press it from your jar. It's so simple. It's so easy. Surfaces to be treated then rise after the offending hair. No other cream or ointment can give you this rapid and satisfactory, especially for the larger surface of legs and arms. The entire forearm

takes but a few minutes. Try it now. Learn what Neet means to you—Buy Neet at your drug or department store. Accept no substitutes. Test it critically if you wish. You will agree that no other method, regardless of cost, equals this quick, simple, hair-removing cream. Neet is really quicker than shaving and you use it with absolute assurance that hair will not come back thicker and coarser than before—as it does after shaving. . . . Following its use, note the whiteness of underarm in contrast to darkened skin where the hair has been removed. Neet is your favorite store for the moment be out of Neet, send fifty cents with name and address for full sized tube by mail. Huenibell Par. Co., 664 Ohio St., St. Louis, Mo.

Very Special
Ask your Neut
dealer for IMMAC
also. IMMAC is the
dainty, snow-white
Cream Deodorant
that rids under-
arms perspiration of
all odor and insures
personal fragrance.

Neet
The Hair Removing Cream

34.

35.

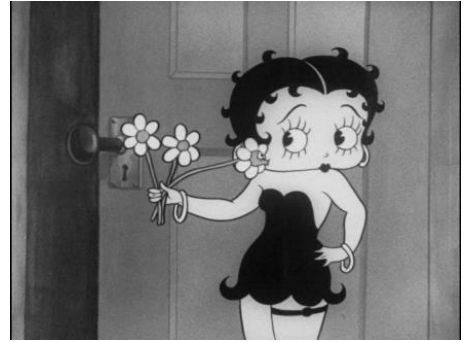
36.

37.

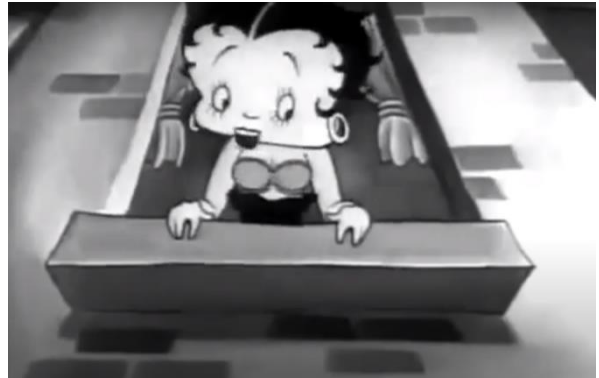
38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

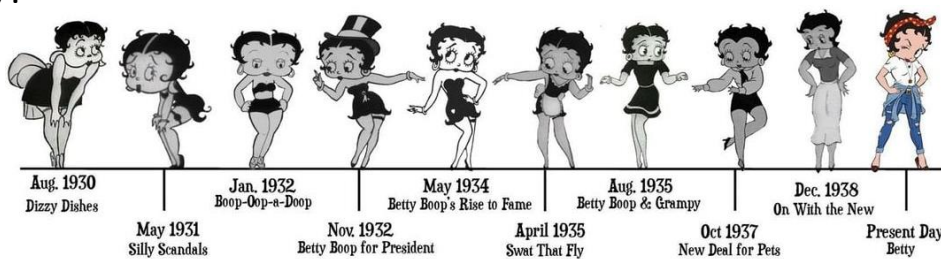
45.

46.

47.

48.

49.

50.

51.

52.

53.

54.

55.

56.

57.

58.

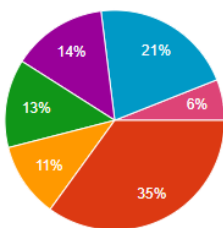
59.

60.

Az ön életkora:

100 válasz

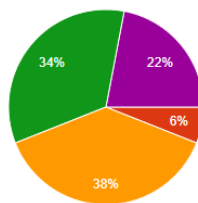
61.

AZ ön legmagasabb iskolai végzettsége

100 válasz

[Grafikon másolása](#)

14-18
19-25
26-30
31-39
41-49
51-59
60 év felett

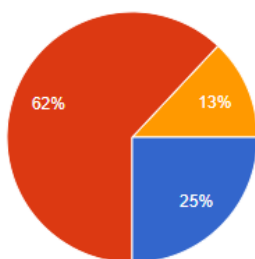
általános iskola
szakközépiskola
középiskola - érettségi
egyetem
főiskola

62.

Az Ön foglalkoztatottsági státusza

100 válasz

[Grafikon másolása](#)

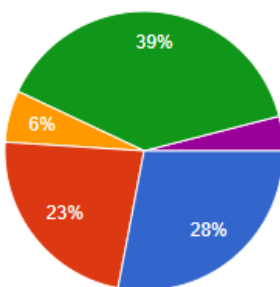
tanuló
főállású dolgozó
tanulmányok mellett főállásban dolgozó

63.

Az Ön családi állapota

100 válasz

[Grafikon másolása](#)

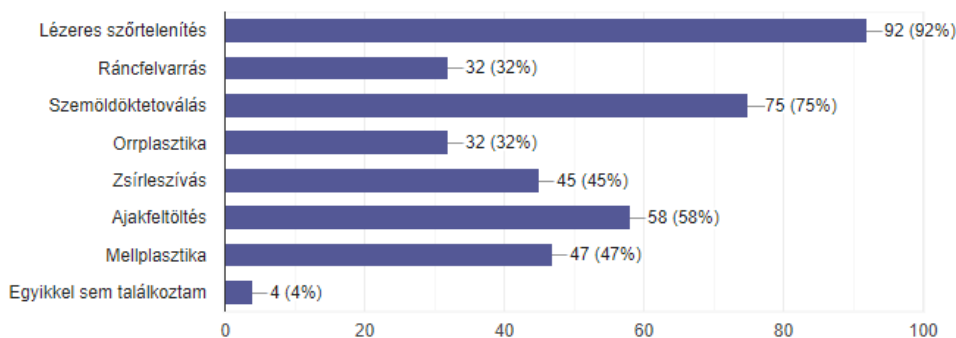
egyedülálló
párkapcsolat
élettársi viszony
házasság
egyéb

64.

Mely szépségügyi beavatkozás promóciójával találkozott eddig a közösségi oldalán? (Instagram, Facebook)

100 válasz

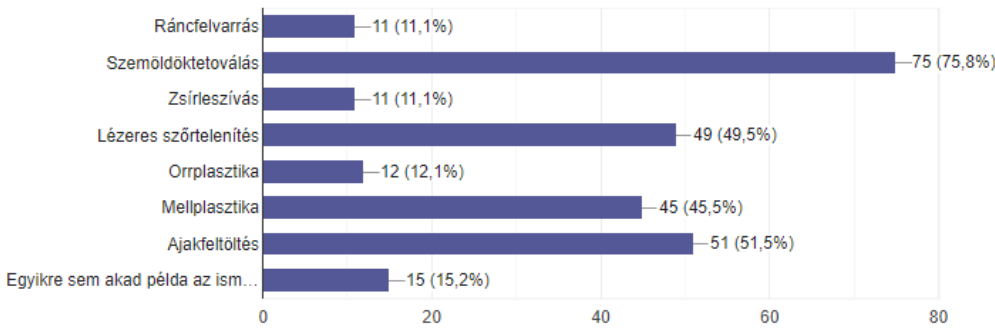
[Grafikon másolása](#)

65.

"Az ismeretségi körömben akad olyan, aki átesett az utóbbi szépségzeti beavatkozáson:"

99 válasz

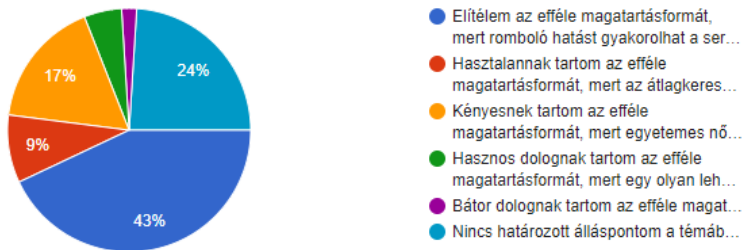

[Grafikon](#)
[másolása](#)

66.

Mit gondol azokról a celebekről, akik esztétikai plasztikai eljárásokat promotálnak a közösségi oldalukon?

100 válasz

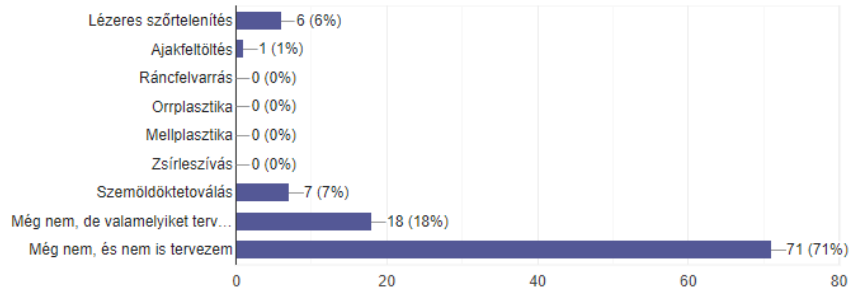

[Grafikon](#)
[másolása](#)

67.

Esett-e már át Ön a következők közül valamely szépségzeti beavatkozáson?

100 válasz

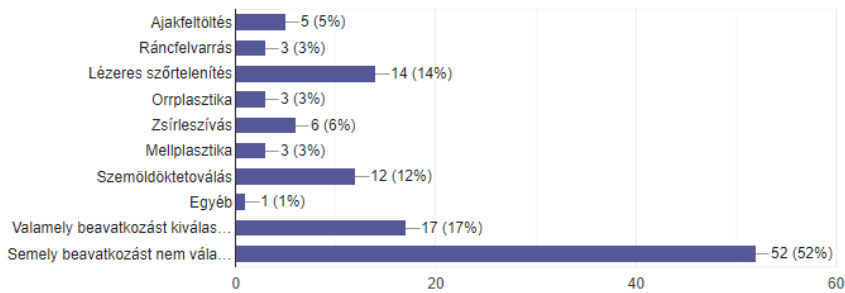

[Grafikon](#)
[másolása](#)

68.

Szponzoráció fejében ingyenesen végrehajtanának magán egy szépségzeti beavatkozást. Mely eljárás esetén vállalná annak közösségi platformján való megosztását?

100 válasz

[Grafikon](#)
[másolása](#)

69.

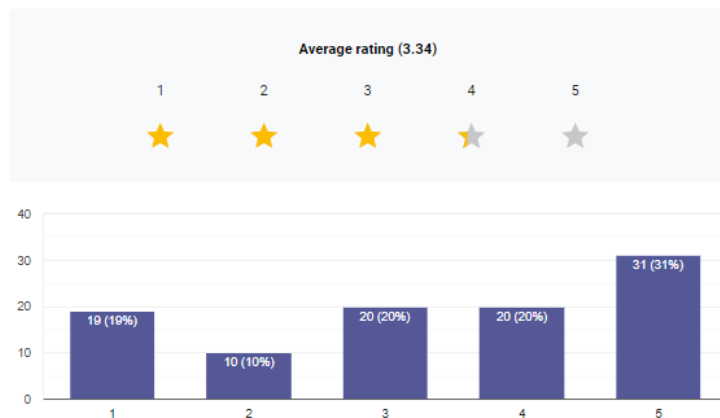
Mennyiben tartja igaznak az alábbi állításokat?
1: legkevésbé értek egyet 5: teljesen egyetértek

[Grafikon másolása](#)

Úgy gondolom, hogy egy igényes nő a jelenben...

Szolid sminket visel a mindennapokban.

100 válasz

70.

Rendszeresen szőrtelenít/szalonba jár

[Grafikon másolása](#)

100 válasz

Festi a körmeit/manikűröshöz jár.

[Grafikon másolása](#)

100 válasz

71.

72.

A sportos testalkat elérésére törekszik.

[Grafikon másolása](#)

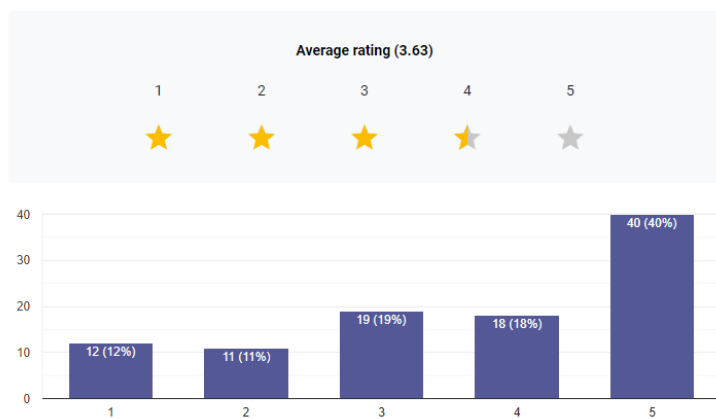
100 válasz

73. **Forrófürdőt használ**

[Grafikon másolása](#)

100 válasz

Rendszeresen jár fodrászhoz

[Grafikon másolása](#)

100 válasz

74.

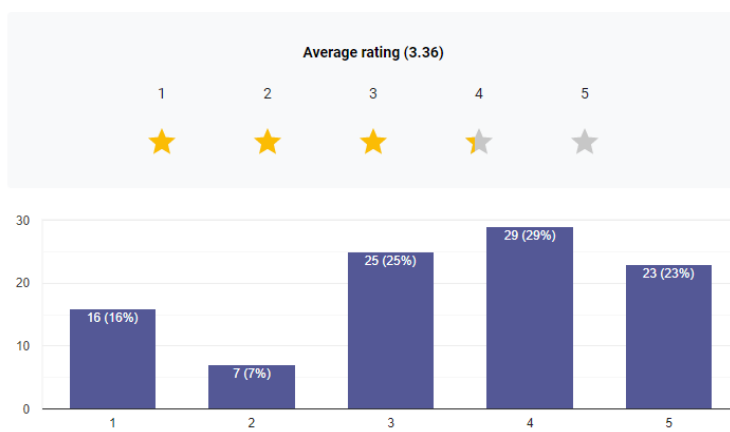

75.

Mindig ügyel a megjelenésére, a párja előtt kiváltképp

[Grafikon másolása](#)

100 válasz

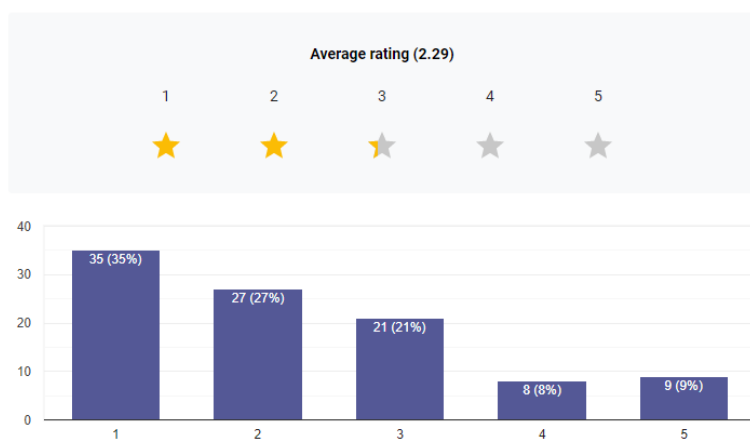

76.

Látvány szeretne lenni.

[Grafikon másolása](#)

100 válasz

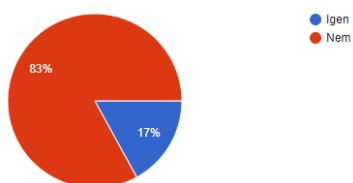
77.

Igaz-e Önre a következő állítás?

[Grafikon másol](#)

"Követek olyan tartalomkészítőt, aki szépirodalmi beavatkozást is promótál."

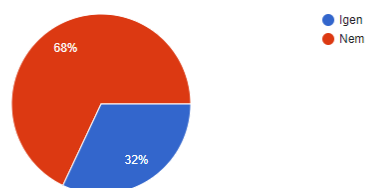
100 válasz

78.

"Követek olyan tartalomkészítőt, aki a testpozitív mozgalmat képviseli."

100 válasz

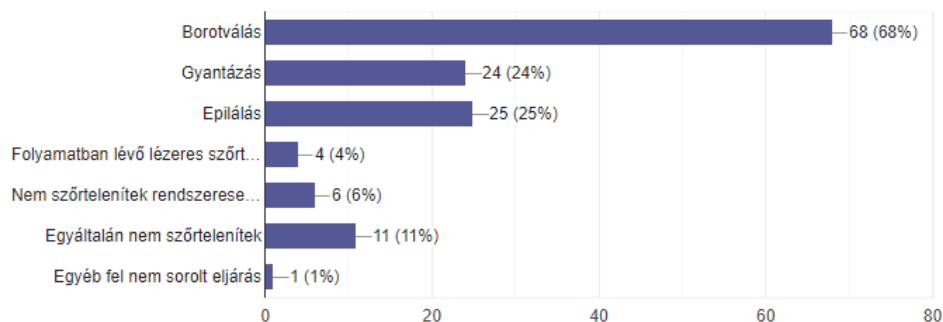

79.

Mely szőrtelenítési eljárást alkalmazza rendszeresen?

[Grafikon másolása](#)

100 válasz

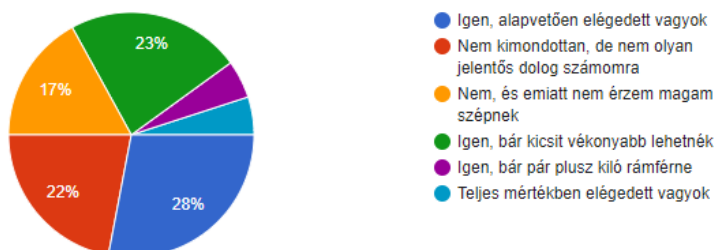

80.

Ön elégedett a testülyával?

[Grafikon másolása](#)

100 válasz

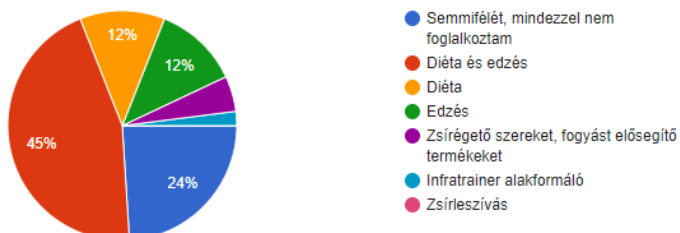

81.

Milyen eljárást alkalmazott eddig a testsúlya megváltoztatása érdekében?

[Grafikon másolása](#)

100 válasz

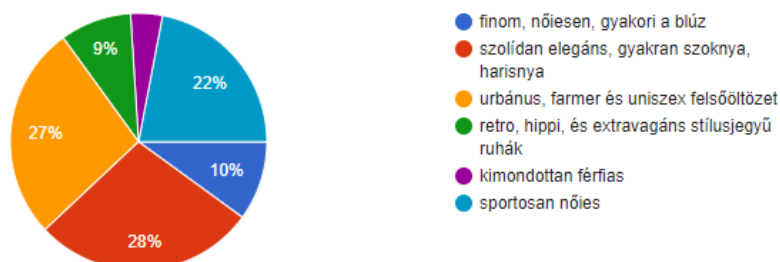

82.

Milyennek írná le az öltözködési stílusát?

[Grafikon másolása](#)

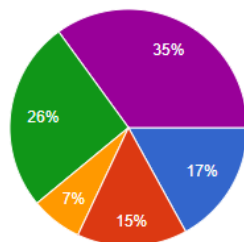
100 válasz

83. Merre mer extravagáns öltözetben mutatkozni nyilvános helyen?

100 válasz

[Grafikon másolása](#)

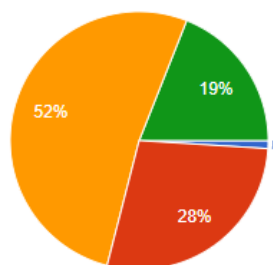

- gyakran hordok sajátos, extravagáns ruhákat, amik miatt pozitív/negatív me...
- a ríktó, túldékoltított, nagyon rövid ruhákat kerülöm, hogy ne keltsék feltű...
- a divatjamúlt öltözetek számomra jelmezszerűek, kerülöm őket
- nem válogatom meg annyira, mit veszek fel, így akad némely extrább
- ugyanazt az 5-10 ruhát váltogatom évszakhoz illően, jelen divat szerintiek...

84. Úgy érzi, szívesen öltözködik úgy, ahogy a divatos celebek, influenszerek?

100 válasz

[Grafikon másolása](#)

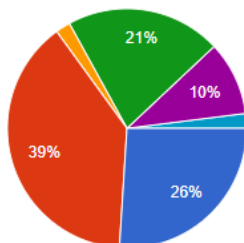

- töreksem követni az általuk diktált divatot, többnyire azt tartom standardnak
- néha ihletet merítek az öltözködési stílusukból
- nem igazán hatnak az öltözködésekre
- kifejezetten kerülöm, s középszerűnek tartom hogy úgy öltözzek, mint a híres influenszerek

85. Mennyiben érzi úgy, hogy a média által hatott Önre a testpozitív mozgalom?

100 válasz

[Grafikon másolása](#)

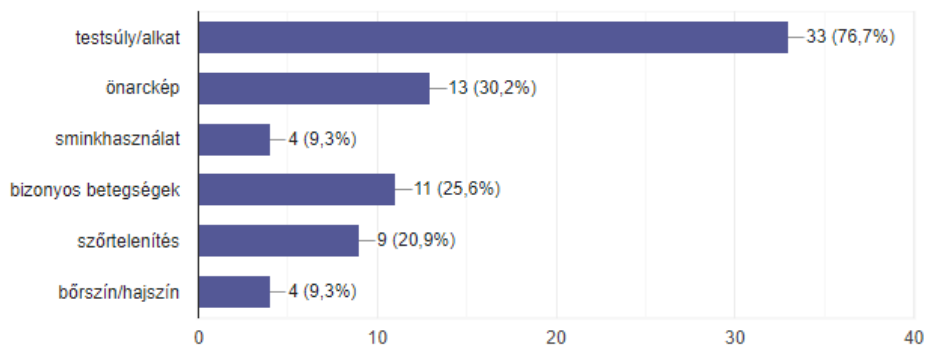

- nem hallottam még a mozgalomról
- hallottam róla, de nem hatott rám, semleges számomra
- nevetségesnek tartom a testpozitív mozgalom képviselőit, általában kínos...
- a testem bizonyos részét nekik köszönhetően jobban elfogadom
- nagyban hatottak rám, s mióta ilyen tartalmakat látok, jobban érzem magam...
- elítélem a mozgalom képviselőit, mert...

86. Amennyiben hatott Önre a testpozitív mozgalom, mely témákban?

43 válasz

[Grafikon másolása](#)

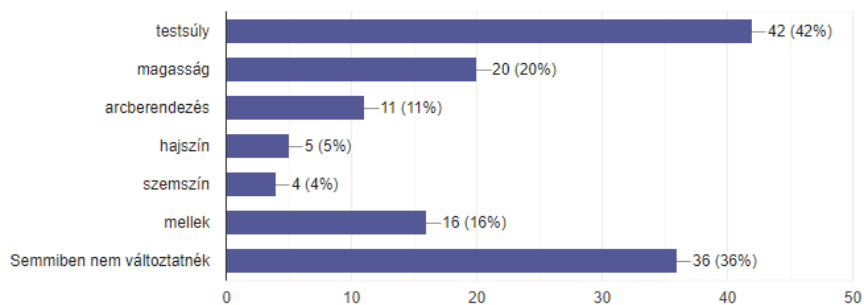
87. Ha bármikor megteremthetné magát a jelenben, mit változtatna meg a testét illetően?

100 válasz

Grafikon

másolása

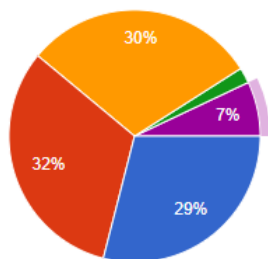
88.

Ön szerint az önkép megformálásában mekkora szerepe van a médiának?

100 válasz

Grafikon másolása

- Úgy vélem, hogyha valakinek kellő önbizalma van, nem hat rá a médiából...
- Úgy vélem, a médiából sugárzott ideális nő alakja elkerülhetetlenül befolyásolj...
- Némiképp mindenkre hatást gyakorol, de ez tudatosan elkerülhető
- Egyáltalán nem gondolom, hogy a média befolyásolja a női önkép alakul...
- Véleményem szerint a médiából sugárzott női eszmény jobban befolyá...

Véleményem szerint a médiából sugárzott női eszmény jobban befolyásolja önképünk alakulását, mint barátaink, párunk véleménye

Képek forrásjegyzéke

1. <https://stchrysostoms.wordpress.com/wp-content/uploads/2010/03/mary-priest-ravenna.jpg>
2. https://th-thumbnailer.cdn-si-edu.com/CHZYykVNzjszvGuQOEBOcmWFJGc=/fit-in/1072x0/https://tf-cmsv2-smithsonianmag-media.s3.amazonaws.com/filer/7b/b0/7bb07664-e4b6-4cfa-925a-dc3e55ce2d9f/casale_bikini_575.jpg
3. https://th-thumbnailer.cdn-si-edu.com/CHZYykVNzjszvGuQOEBOcmWFJGc=/fit-in/1072x0/https://tf-cmsv2-smithsonianmag-media.s3.amazonaws.com/filer/7b/b0/7bb07664-e4b6-4cfa-925a-dc3e55ce2d9f/casale_bikini_575.jpg
4. https://blogger.googleusercontent.com/img/b/R29vZ2xl/AVvXsEgE9cFTKXj6PRYQvI ZZDF3Ob6O6NrATSUwor9EOyIInNbrIkj596FFOfJpspYIdfRrSz10fthx2dYD2vWSERZB-Pv5yyPpKbPX0qkQdV_j1h34wluTuVW5lkHrsriYx6A3VRUjN5A8E/s640/Marilyn+Monroe+in+Bikini+and+Swimsuit+%252826%2529.jpg
5. https://fashionhistory.fitnyc.edu/wp-content/uploads/2022/02/KA0035_000051-scaled.jpg
6. <https://i.ebayimg.com/images/g/BxUAAMXQM6ZREhp~s-l1600.webp>
7. https://lacedunlaced.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/05/img_6678.jpg?w=620
8. <https://www.allaboutmovies.com.au/poster-formats/one-sheet-posters/breakfast-at-tiffany-s-poster-commercial-reprint-audrey-hepburn-george-peppard>
9. https://mnl.gov.hu/mnl/fml/hirek/a_radio_a_kepzomuveszetben
10. [https://cdn.prod.website-files.com/630d4d1c4a462569dd189855/64f798a071b7bb5c61e4a1ac_1%20\(2\).webp](https://cdn.prod.website-files.com/630d4d1c4a462569dd189855/64f798a071b7bb5c61e4a1ac_1%20(2).webp)
11. https://i.etsystatic.com/16561831/r/il/fb9cef/1536942132/il_fullxfull.1536942132_5kck.jpg
12. <https://witness2fashion.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/05/1934-jan-p-39-food-budget-9-per-week.jpg>
13. <https://www.researchgate.net/publication/368496440/figure/fig3/AS:11431281120194621@1676394011198/The-Vitamin-Advertisement-in-the-1930s.png>
14. <https://www.allaboutadvertisinglaw.com/2016/03/womens-history-month-a-look-at-women-in-advertising.html>
15. <https://sites.duke.edu/womenandadvertising/exhibits/women-in-advertising/from-housewife-to-superwoman-the-evolution-of-advertising-to-women/>
16. <https://wams.nyhistory.org/wp-content/uploads/2019/10/R37.-Recruiting-army-navy-nurse-poster-e1571952657666-655x1024.jpg.webp>
17. https://wams.nyhistory.org/wp-content/uploads/2019/10/86218d_FindYourWarJobPoster-1024x719.jpg.webp
18. <https://wams.nyhistory.org/confidence-and-crises/world-war-ii/recruiting-women/#single/0>
19. https://cdn.shopify.com/s/files/1/0576/2341/2770/files/History_of_Nail_Polish-Blog-2_00d4e8f4-3fef-431c-9642-9482feb07e2d_1024x1024.jpg?v=1681968827
20. <https://images.squarespace-cdn.com/content/v1/5aa58c5d5cfd79ae884dc140/1574994788012-QY3WVGv46NFQOIYN4TWG/1920-nail-fashion.jpg?format=1500w>
21. https://www.imdb.com/title/tt0026071/mediaviewer/rm3910215680/?ref=tt_ov_i
22. https://www.imdb.com/title/tt0021156/mediaviewer/rm4243918336/?ref=tt_ov_i
23. <https://www.foxnews.com/entertainment/marlene-dietrich-wwii-proud-patriot>
24. <https://www.foxnews.com/entertainment/marlene-dietrich-wwii-proud-patriot>
25. <https://blogger.googleusercontent.com/img/b/R29vZ2xl/AVvXsEixDqs-M06rT2kKb-mcuufaOI4o8FOIOp1oAs8UDCtNkXtqeg-6efv0HoRhtPFxUx6i7KGdXBiVKw0ygrQzHwNdQlr8LuAJTUd4DJB4VJcn4h-1g1MwFT9P2u3Q-r0RMf32qkYLj3iDu4I/s400/55perm5c.jpg>
26. <https://tomandlorenzo.com/wp-content/uploads/2020/05/Lingerie-Undergarments-Underwear-Vintage-Ads-40s-50s-Fashion-Tom-Lorenzo-Site-1.jpg>

27. https://i.dailymail.co.uk/i/pix/2009/07/16/article-1199924-05B7E7B1000005DC-627_468x602.jpg
28. <https://tomandlorenzo.com/wp-content/uploads/2020/05/Lingerie-Undergarments-Underwear-Vintage-Ads-40s-50s-Fashion-Tom-Lorenzo-Site-4.jpg>
29. <https://i.pinimg.com/564x/18/de/61/18de612f658170857e2b4dddb8ecc060.jpg>
30. https://blogger.googleusercontent.com/img/b/R29vZ2xl/AVvXsEh_SaofPMiVOHYtvZaR9XCsbkMOsNo8OWSHJWmbVcNxW-KjIaQHI4q51XTQZ3yKmntFEYmlK8Hir4Dd4AdQRjfsrxPsLk41IA3usxdsw1mow3lWkYIwpowWdfNdkD8VAHnxNhtzsQ/s1600/The+Birth+of+Venus+La+Naissance+de+V%25C3%25A9nus.jpg (William Adolphe Bouguereau: Vénusz születése, 1879)
31. <https://www.szepo.com/cikk/a-venusz-a-szuletesi-kepletunkben/> (Sandro Botticelli: Vénusz születése, 1485-1486)
32. https://3.bp.blogspot.com/-5wZ4PWT7SQA/WnJc_QGu6I/AAAAAABIGI/ddnZ4tPuA9AT6LFndBBAmrMMKecQeTaDwCLcBGAs/s640/The%2BSirens%2Bby%2BHenrietta%2BRae%2B%25281903%2529.jpg (Henrietta Rae: A szirének, 1903)
33. https://static.tvtropes.org/pmwiki/pub/images/tumblr_nndngizdps1s5o8nro1_1280.png
34. <https://filmtett.ro/uploads/Filmkepek3/jancso-miklos-allegro-barbaro.jpg>
35. <https://www.vintageinn.ca/wp-content/uploads/2022/05/1920s-vintage-ad-for-Neet-hair-removing-cream-from-1925-featuring-1920s-swimmers.jpg>
36. <https://www.vintageinn.ca/wp-content/uploads/2022/05/1920s-vintage-womens-shaving-ad-featuring-a-woman-in-a-1920s-swimsuit-at-the-beach.jpg>
37. <https://i.ytimg.com/vi/6u1LKM4dqu4/maxresdefault.jpg>
38. <https://i.pinimg.com/564x/59/04/cf/5904cf4887bc80c623fd593c3da827d4.jpg>
39. https://www.poisonarrow.com.au/cdn/shop/articles/Birthday_Party.jpg?v=1719700920
40. <https://www.youtube.com/watch?v=PZdy4JDQLiQ>
41. <https://www.youtube.com/watch?v=PZdy4JDQLiQ>
42. <https://www.acmi.net.au/stories-and-ideas/early-hollywood-and-hays-code/>
43. <https://www.acmi.net.au/stories-and-ideas/early-hollywood-and-hays-code/>
44. <https://www.acmi.net.au/stories-and-ideas/early-hollywood-and-hays-code/>
45. https://kep.cdn.indexvas.hu/1/0/4038/40386/403867/40386763_f35861ddacdc87fb6cbc2b7ad1a46e6c_wm.jpg
46. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/30/Helen_Kane_and_Betty_Boop_-_Photoplay%2C_April_1932.jpg/267px-Helen_Kane_and_Betty_Boop_-_Photoplay%2C_April_1932.jpg
47. https://en.wikipedia.org/wiki/Baby_Esther#/media/File:Little_Esther_Jones_with_dog-1930.jpg
48. <https://image.slidesharecdn.com/advertisements-140317061432-phpapp01/75/Old-adverts-4-2048.jpg>
49. [https://th-thumbnailer.cdn-si-edu.com/NF6YtJcmzQzpTkjirlWQ_yhD5jg=/fit-in/1072x0/filters:focal\(960x274:961x275\)/https://tf-cmsv2-smithsonianmag-media.s3.amazonaws.com/filer_public/ec/edec872d-feb5-4b60-b692-9e56a2de1695/final-story-line_orig.jpeg](https://th-thumbnailer.cdn-si-edu.com/NF6YtJcmzQzpTkjirlWQ_yhD5jg=/fit-in/1072x0/filters:focal(960x274:961x275)/https://tf-cmsv2-smithsonianmag-media.s3.amazonaws.com/filer_public/ec/edec872d-feb5-4b60-b692-9e56a2de1695/final-story-line_orig.jpeg)
50. <http://www.idealstyle.com/uploads/2/1/4/4/21443126/5214610.jpg?325>
51. <https://image.slidesharecdn.com/advertisements-140317061432-phpapp01/75/Old-adverts-5-2048.jpg>
52. <https://lacycottknight.blob.core.windows.net/stock/342633-0.jpg?v=63660079269210>
53. <https://nowweknowem.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/09/america-1922-margaret-gorman.jpg?w=300&h=236>
54. <https://www.demotivateur.fr/images-buzz/190239/te%CC%81le%CC%81changement.jpeg>
55. <https://static.wikia.nocookie.net/baywatch/images/7/7c/Pamela-anderson-cj-parker.jpg/revision/latest?cb=20151229045935>
56. https://sun9-16.userapi.com/s/v1/ig2/XvP3J87NFMj-a6_SmA-qn7wmBkUXysjCHsDzR2v-pT5xC4-CrceMXDoYUbam6jbXw7xi0KTpf-kvY7BFpljN2N4w.jpg?quality=95&as=32x40,48x60,72x90,108x135,160x200,240x300,360x450,480x600,540x675,640x800,720x900,736x920&from=bu&u=s4KCcCxX2FsJ4gGe5tC0LTsjbbxDyOsJ9VbhN-FPD2Q&cs=646x807

57. <https://ezraproductions.com/wp-content/uploads/2018/01/Victorias-Secret-Original-Ad.jpg>
58. <https://www.allure.com/story/anorexia-survivor-shut-down-body-shamers>
59. <https://www.drclvert.com/wp-content/uploads/2023/05/Fox-Eye-Surgery-Before-and-After-1536x1024.jpeg>
60-88.
<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScjM1OdvQs4xHKwPNgQKv6iZT1FHs2teYQWsiInKfOL3IfVA/closedform>

Bibliográfia

André Wénin – Camille Focant – Sylvie Germain, *Bibliai nők*, JEL-Sarutlan Kármelita Nővérek, 2018, Bp.

Czingel Szilvia, *A női test alakváltozatai, 1880-1945*, Jaffa Kiadó, 2020, Bp.

Erich von Däniken, *Istenek ivadékai vagyunk*, Háttér Lap- és Könyvkiadó, 1989, Bp.

K. Horváth Zsolt, *A bundátlan Vénusz - A női testszörzet biopolitikája és az eszményi test politikai antropológiája*, Prae Kiadó, 2021, Bp.

Kovácsné Magyarai Hajnalka, *Ideálok – szerepek – trendek, Nőképek változásai a Kádár-korban*, Doktorandusz Hallgatók IX. konferenciájának tanulmányai, Liceum Kiadó, 2020, Eger

Helyhiány miatt az elektronikus/webes források külön feltüntetésére nincsen mód, de minden egyes hivatkozás megtalálható a lábjegyzetben.